

3-58
21.06.22

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Георгієвська Анастасія Миколаївна

ДИПЛОМНА РОБОТА

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

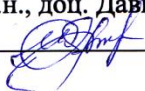
США

(представлена на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

галузі знань 24 «Сфера обслуговування»

спеціальності 242 «Туризм»)

Допущено до захисту
протокол № 01
від 01.06.2022
зав. кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи
к.е.н., доц. Давидюк Ю.В.



Керівник:
к.е.н., доц. Давидюк Ю.В.



Житомир – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ТУРИВ.....	5
1.1. Сутність, функції та ресурси екологічного туризму.....	5
1.2. Методологія формування та проведення екотуру.....	12
1.3. Світовий досвід та історія розвитку екологічного туризму.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В США.....	33
2.1. Коротка характеристика країни.....	33
2.2. Оцінка напрямів екологічного туризму в країні.....	46
2.3. Аналіз сучасного стану екологічного туризму в країні.....	60
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В США.....	68
3.1. Дослідження системи управління екологічного туризму в США.....	68
3.2. Визначення потенційних груп еко-туристів для США.....	75
3.3. Пропозиції розвитку екологічного туризму в США.....	81
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми. Екологічний туризм це підсектор індустрії сталого туризму, який робить акцент на соціальній, екологічній та економічній стійкості. При належному впровадженні екологічний туризм є прикладом переваг відповідального розвитку та управління туризмом. Екологічний туризм поєднує збереження природи, громади та стійкі подорожі.

США – найбільш розвинена країна та провідний туристичний регіон Північної Америки. Туризм США є однією з провідних галузей, яка щорічно надає туристичні послуги. Привабливість даного регіону пояснюється великою кількістю численних пам'яток історії, культури, архітектури, що є сприятливою опорою для розвитку багатьох видів туризму. Особливе місце у туристичній промисловості США займає екологічний туризм.

США мають у своєму розпорядженні багаті рекреаційні ресурси, які освоюються і надалі використовуються в туристичних цілях. У країні розташовується величезна кількість територій, що отримали всесвітню популярність і користуються попитом і у місцевих жителів, і у туристів з усього світу, більшість яких живе в містах, далеко від дикої природи.

Аналіз літератури за темою дослідження показав, що даної темі присвячені праці багатьох авторів, серед яких варто відмітити: Абрамова І.В., Бойко В.І., Борсук Н.В., Вишневецького В.І., Дмитрук О.Ю., Козловського О.Ю., Ліндберга К., Нікітіна А.І., Тіккела К., Федорова С.В., Фенела Д., Г. Цебалос-Ласкурейна та ін. Не дивлячись на значну кількість праць за темою дослідження питання і досі залишається відкритим.

Метою роботи є дослідження стану та перспектив розвитку екологічного туризму в США. З огляду на поставлену мету в роботі зазначені наступні завдання:

- визначити сутність, функції та ресурси екологічного туризму;
- вивчити методологію формування та проведення екотуру;
- дослідити світовий досвід та історію розвитку екологічного туризму;

- надати коротку характеристику країни;
- оцінити напрями екологічного туризму в країні;
- проаналізувати сучасного стану екологічного туризму в країні;
- дослідити систему управління екологічного туризму в США;
- визначити потенційні групи еко-туристів для США;
- надати пропозиції розвитку екологічного туризму в США.

Об'єктом роботи є стан та перспективи розвитку екологічного туризму в США.

Предметом роботи є теоретичні та практичні засади розвитку екологічного туризму.

Методи дослідження. В ході роботи було використано метод пошуку та збору інформації, метод аналізу та синтезу, метод порівняння, графічний та табличний методи для відображення результатів дослідження, математичний метод, метод економічного аналізу, статистичний метод, метод узагальнення для написання висновків роботи.

Практичне значення результатів роботи полягає у розробки пропозицій розвитку екологічного туризму в США, зокрема в визначенні потенційних груп еко-туристів та розробці заходів популяризації території екологічного туризму.

Інформаційною базою роботи виступили підручники, посібники, статті, монографії, дані національних парків США, Департаменту туризму США, статистичних збірників та ресурсів мережі Інтернет де висвітлюється досліджувана в роботі тема.

Структура роботи. Робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний текст роботи викладено на 90 сторінках друкованого тексту. Робота містить: 10 таблиць, 52 рисунки, 1 додаток. Список використаних джерел становить 60 джерел, які розміщені на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ТУРІВ

1.1. Сутність, функції та ресурси екологічного туризму

Екотуризм відноситься до виду подорожі, яка підтримує та зберігає природу та навколишнє середовище. Він також спрямований на зменшення негативного впливу на природну екосистему. В екотуризмі мандрівник відправляється у віддалені та незаймані місця, що складаються з флори, фауни та іншої культурної спадщини. Національні парки, морські парки та парки із заповідним статусом, біорізноманіття, місцева культура є головними для екотуризму. Останнім часом екотуризм набуває величезної популярності, оскільки це відповідальний досвід подорожей, який захищає навколишнє середовище та покращує якість місцевого життя.

У всьому світі екотуризм вітається як панацея: спосіб фінансування збереження та наукових досліджень; захист тендітних і незайманих екосистем, який приносить користь сільським громадам, сприяє розвитку бідних країн, підвищенню соціальної свідомості у туристичної індустрії.

Існує думка, що вперше термін «екотуризм» використав Міллер у 1987 р., як визначення одного з варіантів стійкого розвитку туризму. Проте існує інше ствердження, що поняття «екотуризм» було вперше використано ще у 1965 р. дослідником Хетцером. Але більшість дослідників зійшлися на думці, що даний термін вперше було згадано мексиканським економістом-екологом Гектором Цебаллосом-Ласкуреном в однієї з його праць у 1983 р. [9].

У першому формулюванні екотуризм було визначено, як подорож у відносно непорушені куточки природи для знайомства та вивчення природи, зразків дикої флори та фауни, а також культурних пам'яток, що розташовані на цих територіях. Але у 1993 р. автор переглянув своє визначення, і його кінцеве тлумачення поняття «екотуризм» звучить так: «це екологічно відповідальні подорожі за відносно незайманим природним територіям з метою

ознайомлення та вивчення природи та супутніх культурних пам'яток, які сприяють збереженню навколишнього середовища, та мінімально шкодять природі та створюють соціально-економічні вигоди для місцевого населення шляхом його активного залучення у туристичний процес. У 1996 р. це визначення було затверджено Міжнародним союзом охорони природи [9].

Після появи першого визначення поняття «екотуризм», різні автори та організації, які зацікавились розвитком даного виду туризму, теж запропонували своє тлумачення цього поняття, деякі з них подані у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «екотуризм»

Автор	Трактування поняття «екотуризм»
UNWTO [9]	Екотуризм включає всі форми природного туризму, при яких основною мотивацією туристів є спостереження та приєднання до природи
Міжнародне Товариство екотуризму [54]	Екотуризм – це відповідальні подорожі до природних територій, які зберігають навколишнє середовище та покращують добробут місцевого населення
Національна Стратегія екотуризму Австралії, Департамент туризму [54]	Екотуризм – це природно-орієнтований туризм, який включає програми екологічної освіти та просвітництва та здійснюється у відповідності до принципів екологічної стійкості
Робоча група по екотуризму Федерального міністерства по фінансовому співробітництву та розвитку Німеччини [9]	Екотуризм відноситься до тих форм туризму, при яких робиться свідомо спроба звести до мінімум негативний вплив на навколишнє середовище, та надати допомогу у фінансуванні природних територій, що охороняються, створити джерела доходу для місцевого населення
Тіккел К. [54]	Екотуризм – це подорожі, щоб насолоджуватися дивовижною різноманітністю природного життя та людської культури світу, не завдаючи жодної шкоди
Ліндберг К. [54]	Екотуризм – це стійкий та природно-орієнтований туризм та рекреація
Всесвітній Фонд Дикої природи [9]	Екотуризм – це туризм, який включає подорожі в місця з відносно недоторканою природою, з метою отримати уявлення про природні та культурно-етнографічні особливості даної місцевості, який не порушує при цьому цілісності екосистем і створює такі економічні умови, за яких охорона природа та природних ресурсів стає вигідною для місцевого населення

Джерело: складено автором на основі [9; 54]

Варто заважити, що досить поширеною є думка, що екотуризм може включати в себе багато видів туризму, від наукового (практики для студентів, спостереження за птахами) до пригодницького та сільського туризму. Так, Д.Е. Феннел вважає, що екотуризм виходить з ширшої класифікації видів туризму, які на початковому рівні можна поділити на: масовий та альтернативний туризм (рис. 1.1).

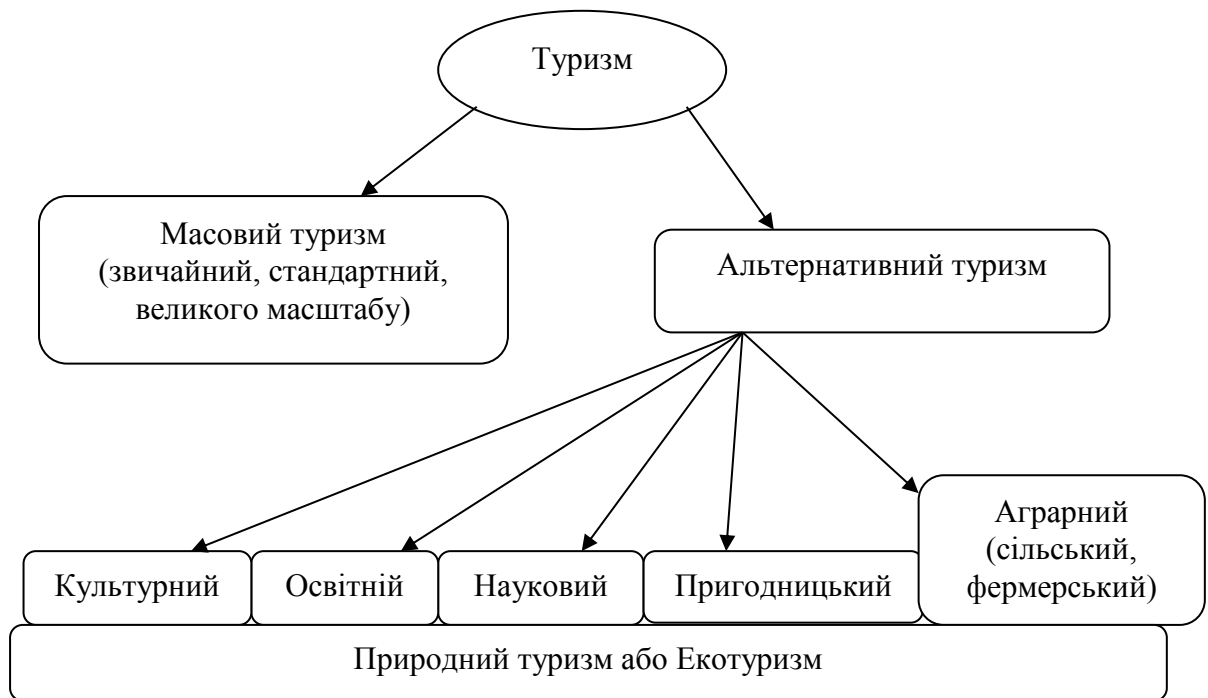


Рис. 1.1. Класифікація видів екотуризму

Джерело: складено автором на основі [44, с. 81; 54]

Масовий туризм — це традиційна форма розвитку туризму, де домінують короткострокові принципи вільного ринку, а максимізація доходу є першорядною. Розвиток індустрії туризму спочатку розглядався як бажана та відносно «чиста» галузь для країн і регіонів. Проте, потім альтернативний туризм став популярною парадигмою. Альтернативний туризм є природним дозріванням розуміння розвитку туризму та сильних і слабких сторін.

За словами Д.Е. Феннела: «Альтернативний туризм — це загальний термін, який охоплює цілий ряд туристичних стратегій (наприклад відповідальний, екологічний, м'який туризм) усі з яких мають на меті запропонувати більш

безпечну альтернативу традиційному масовому туризму за певними напрямками [54].

Отже, екотуризм – це подорожі до незайманих, як правило, захищених територій, які здійснюють на них низький шкідливий вплив. Він сприяє економічному розвитку та політичному розширенню можливостей місцевих громад, а також сприяє повазі до різних культур і прав людини. Основні принципи екотуризму та їх характеристики подані в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Основні принципи екотуризму та їх характеристики

Принципи	Характеристика
Включає подорож до природного місця призначення	Ці місця призначення часто є віддаленим районами, як населеними, так і безлюдними, і зазвичай знаходяться під певним захистом навколишнього середовища під час національних, міжнародних або приватних подорожей
Зводить негативний вплив до мінімуму	Туризм завдає шкоди. Екотуризм прагне мінімізувати негативний вплив готелів, стежок та іншої інфраструктури, використовуючи перероблені будівельні матеріали, відновлювані джерела енергії, переробку та безпечну утилізацію відходів та сміття
Формує екологічну свідомість	Екотуризм – це освіта як для туристів, так і для жителів прилеглих населених пунктів. Задовго до початку туру туроператори повинні надати мандрівникам матеріали для читання про країну, навколишнє середовище, місцевих жителів, а також кодекс поведінки як для мандрівника, так і для самої галузі. Екотуристичні проекти повинні також допомагати у навчанні членів довколишніх громад, школярів та широкої громадськості країни перебування
Надає прями фінансові вигоди для збереження територій	Екотуризм допомагає залучати кошти на охорону навколишнього середовища, дослідження та освіту за допомогою різноманітних механізмів, включаючи вхідну плату в парк; збори туристичних компаній, готелів, авіакомпаній та аеропортів, і добровільні внески
Надає фінансові вигоди та розширює можливості для місцевих жителів	Екотуризм стверджує, що національні парки та інші природоохоронні території виживуть лише за умови, що по всьому периметру є щасливі люди. Місцева громада повинна бути залучена та отримувати доходи та інші відчутні вигоди (питна вода, дороги, медичні заклади тощо) від заповідної території та її туристичних об'єктів
Повага до місцевої культури	Екотуризм не тільки «зеленіший», але й менш нав'язливий з точки зору культури та експлуатації, ніж звичайний туризм. У той час, як масовий туризм має свої побічні продукти, екотуризм прагне до культурної поваги до населення країни перебування
Підтримка прав людини та демократичні рухи	Всесвітня туристична організація проголошує, що туризм сприяє «міжнародному взаєморозумінню, миру, процвітанню та загальній повазі і дотримання прав людини та основних свобод для всіх»

Джерело: складено автором на основі [54]

Екотуризм заснований на природі, він є екологічним та керованим на основі сталого розвитку, та виконує певні функції, які подані на рис. 1.2.

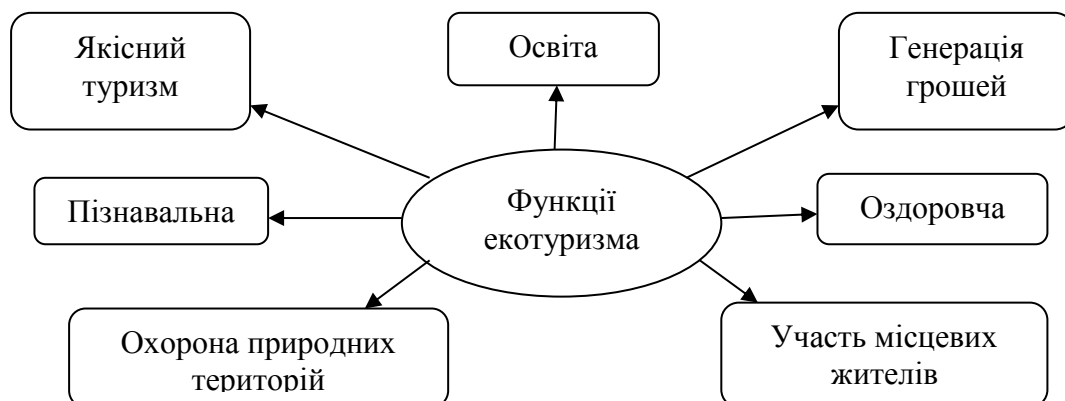


Рис. 1.2. Основні функції екотуризму

Джерело: складено автором на основі [10, с.12; 54]

Екотуризм неможливо уявити без екоресурсів, якими є об'єкти та явища природного чи природно-антропогенного походження, які мають певну привабливість, можуть бути використані та використовуються в екотуризмі.

Види екоресурсів поділяють на дві групи, які подані на рис. 1.3.

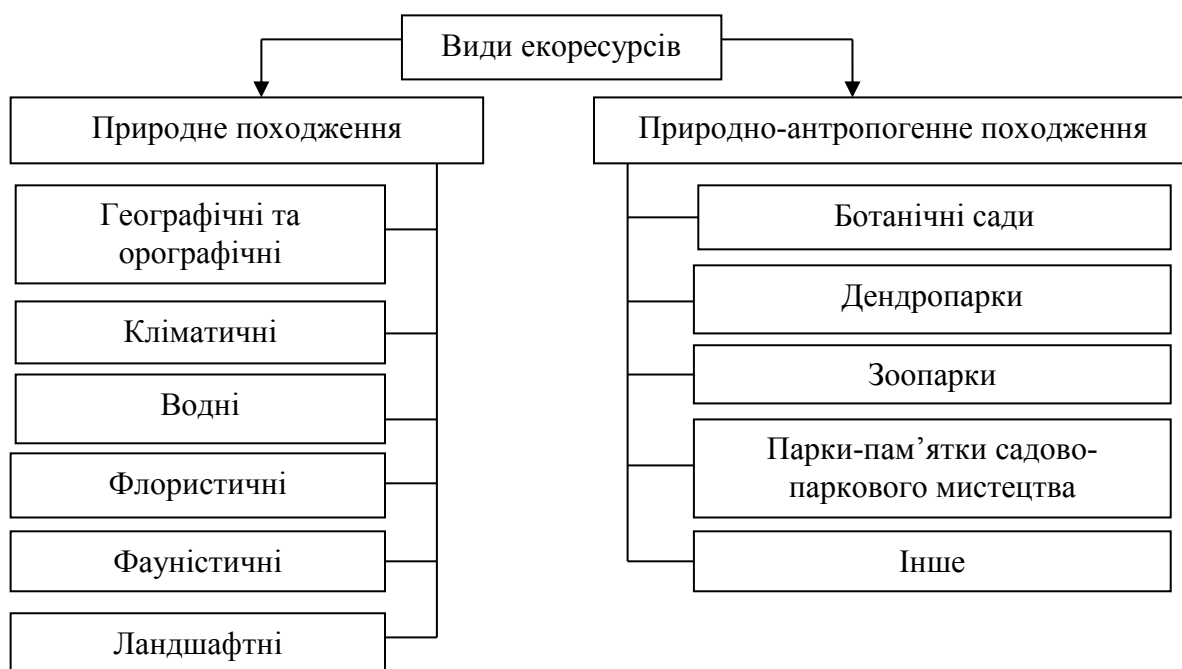


Рис. 1.3. Види екоресурсів

Джерело: складено автором на основі [10, с. 21]

Надамо більш детальну характеристику екоресурсам природного походження. Так, геологічні ресурси – це гірські породи, мінерали. Печери, сталактити, сталагміти і навіть окремі камені. Орографічні ресурси – це елементи рельєфу: рівнини, височини, пагорби, гори, урвища, яри, скелі, каньйони, западини, тобто все, що в своєму утворенні тісно пов'язано з будовою надр і геологічними процесами. Вони також здійснюють певний вплив на кліматичні, водні та інші ресурси. Водні ресурси – це ресурси джерел, річок, озер, морів, водоспадів, заток, проток, боліт, льодовиків. Цей вид екоресурсів виконує певні функції: збагачує ландшафт, дає можливість життєдіяльності коловодним видам рослин та тварин, дозволяє купатися, ловити рибу, можна пересуватися на човні, чи на інших видах плавних засобів, задовольняє питні потреби та інші [10, с. 21-23].

Флористичні ресурси – це ресурси рослинного світу, який є дуже різноманітним, як за видовим складом, так і за складом рослинних угруповань. Даний вид ресурсів значною мірою залежить від природних умов. Фауністичні ресурси – це ресурси тваринного світу, який є ще більш різноманітним, ніж рослинний. Ландшафтні ресурси – вони містять в себе всі інші ресурси: орографічні, кліматичні та ін. [10, с. 23-25].

Екотуристичні ресурси можуть існувати самі по собі. Чекаючи свого часу – появи екотуристів, і можуть активно використовуватися. Сприятливими для розвитку екотуризму є країни, які мають різноманітний рельєф, де є вихід до моря, де багато річок та озер. Несприятливими для розвитку даного виду туризму є невеликі урбанізовані країни або країни, де природа одноманітна [10, с. 19-20]. Загалом екоресурси є великими та різноманітними, а для розвитку екотуризму більш за все підходять території, які ще зазнали мінімальних змін.

Серед причин та переваг зростання популярності екотуризму є:

- на сьогодні легше отримати доступ до віддалених напрямів екотуризму завдяки дешевим рейсам та доступної інфраструктурі;

- більшість людей незадоволені або відчують себе невдоволеними традиційними туристичними напрямками та заходами, отже інтерес до складного та більш пізнавального туризму зростає;
- люди усвідомлюють необхідність захисту навколишнього середовища та бажають внести свій внесок в це діло;
- мандрівники хочуть, щоб їх сприймали як різних та екологічно чистих;
- екотуризм може допомогти захистити чутливі до навколишнього середовища райони та підвищити обізнаність щодо місцевих екологічних та соціальних делікатних питань;
- екотуризм може створити можливості для отримання доходу місцевим населенням [16].

Проте, варто наголосити і на тому, що екотуризм може теж наносити шкоду навколишньому середовищу, основні причини подані на рис. 1.4.



Рис. 1.4. Екологічна шкода від екотуризму

Джерело: складено автором на основі [16]

У підсумку можна сказати, що екотуризм дозволяє зануритися у світ природи приємним та ефективним способом, що призводить до більшого співчуття та кращого управління чудес світу, що залишилися. Індустрія екотуризму буде продовжувати розвиватися та забезпечувати соціальні та економічні вигоди для напрямів та спілок у всьому світі.

1.2. Методологія формування та проведення екотуру

Екологічний туризм, як туристичний продукт може реалізовуватися в різних формах. Найбільш затребуваними наразі є наступні форми: природні або екологічні екскурсії (прогулянки по екологічній стежці, відвідування музеїв на території національних парків, екскурсії в господарства з передовою «екологічною» сільськогосподарською технологією тощо); сільський туризм, спелеотуризм (подорож в печери), морські подорожі на вітрильних судах, подорожі з метою спостереження за птахами. Також, успішною формою реалізації екотуризму є робота літніх таборів студентів та школярів.

Загалом екотур – це туристичний продукт, який являє собою попередньо розроблений комплекс туристичних послуг а складається щонайменше з двох таких послуг. Для того, щоб бути спожитим туристичний продукт проходить чотири етапи створення: проектування (ідея, задум); формування; просування; реалізація (рис. 1.5).

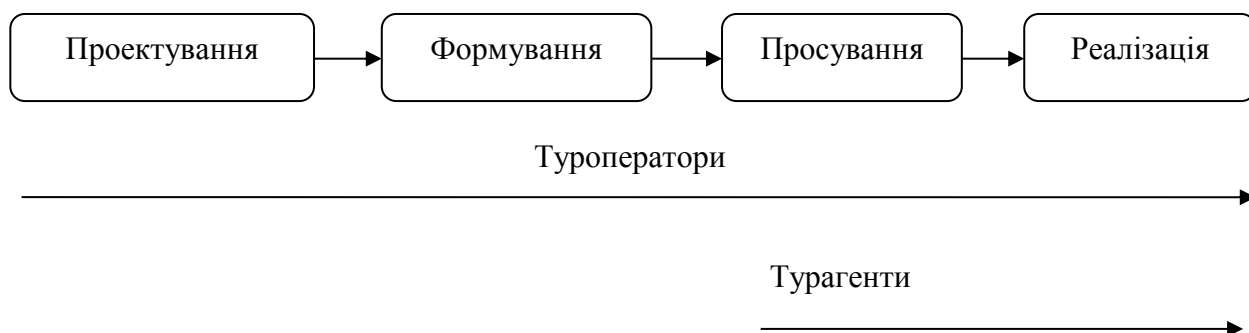


Рис. 1.5. Етапи створення туристичного продукту

Джерело: складено автором на основі [10, с. 32]

Перші два етапи звичайно виконують, до двох останніх залучаються турагенти.

Проектування туру – це пошук ідеї, а саме такої, яка буде цікавою та приваблюватиме туристів. Існують певні технології проектування, одна з яких це «мозковий штурм». Коли ідея усвідомлена, аналізується можливість її втілення, розглядаються власні можливості, а також шукають того, хто може допомогти. Вивчають ринок, оцінюють попит та пропозицію, аналіз можливосте постачальників послуг.

Варто зауважити, що ефективне та безпечне планування неможливо без достовірної інформації щодо характеристик регіону, в якому планується проводити подорож. Виокремлюють сім головних характеристик регіону, в якому планується проводити екотур (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Характеристики регіону, які необхідно вивчити перед розробкою екотуру

Характеристика	Опис
1	2
Екологічно-рекреаційних ресурсів	Наявність привабливих природних об'єктів, національних парків, заповідників, заказників, резервацій, пам'яток природи, ботанічних та зоологічних садів, природно-історичних музеїв, палацово-паркових ансамблів, наявність сприятливих біокліматичних умов, мінеральних вод, лікувальних грязей, лікувальних рослин, лісового мікроклімату, тваринного та рослинного світу, можливості риболовлі, наявність насаджень, ягід, горіхів, грибів
Санітарно-екологічних обставин	Санітарно-гігієнічний стан атмосферного повітря, поверхневих та підземних вод, джерел питного водопостачання, ґрунтів, відомості про природні захворювання, ендемічні хвороби, про небезпечних для людини комах, ссавців, змій, отриманих риб, рослин, грибів
Імовірність стихійних природних явищ	Раптових змін погоди, перепадів атмосферного тиску, магнітних бур, ураганів, смерчів, вивержень вулканів, землетрусів, повеней, лавин, селів, лісових пожеж та ін.
Наявність у регіоні та прилеглих територіях факторів потенційної антропогенної небезпеки	Звалища, поховання побутових відходів та промислових відходів; агровиробництва, що використовують пестициди, мінеральні та органічні добрива; тваринницькі господарства; промислові підприємства (хімічні, нафтохімічні, мікробіологічні, гірничодобувні); ТЕЦ, АЕС та ін.
Інфраструктура медичної та рятувальних служб	Наявність травматологічних пунктів, спеціалізованих медустанов, лікарень; кваліфікація лікарів та середнього персоналу; можливість надання екстреної медичної допомоги; наявність служб протипожежних та аварійно-рятувальних робіт; пошуково-рятувальної, гірничорятувальної та ін.

Продовження табл. 1.3

1	2
Засоби здійснення туру	Якість та екологічність транспортних засобів, місць розміщення туристів (готелів, мотелів, кемпінгів, санаторіїв, пансіонатів та т.п.), продуктів харчування, наявність кваліфікованих гідів-екологів; провідників-натуралістів різної спеціалізації, перекладачів, спеціалістів-фотографів, інструкторів; можливість надання індивідуальних засобів пересування (велосипедів, верхових коней та ін.), обладнання та спорядження та ін.
Додаткова інформація	Про природоохоронну діяльність у регіоні, допустиме рекреаційне навантаження на природні комплекси, політичну та соціальну стабільність, наявність проблем військового характеру та інші характеристики цікавого регіону

Джерело: складено автором на основі [1, с. 91-93]

Отже, першим етапом проектування (планування) екотуру є здійснення оцінки доступності ресурсів для екологічного туризму та екологічного потенціалу регіону. Проектування екотуру повинно базуватися на маркетинговому дослідженні туристичного ринку та попиту. Для того, щоб визначити цільові групи як потенційних покупців певного екотуру необхідно зібрати наступні дані:

- інтереси та загальне відношення потенційних клієнтів до екологічної проблематики, в тому числі розуміння ними проблем, потреб та обов'язків, а також їх занепокоєність власної екологічною безпекою;
- бажання та готовність приймати участь в турах виключно екологічної спрямованості або в цілому в природо-орієнтованих турах;
- загальна інформованість щодо екотуризму та особливостей тематики і програм пропонуванних турів;
- схильності до активної екологічної діяльності, можливої та доступної в межах туру та орієнтованої на вирішення певних природоохоронних завдань [1, с. 93].

Також необхідно встановити критерії, які визначають загальні інтереси та вподобання клієнтів. Важливим елементом такого аналізу є проведення екологічно-соціологічного опитування.

Наступним етапом є формування екотуру – головна складова це маршрут. Заздалегідь спланований шлях пересування туристів, на якому їх забезпечують замовленими послугами. Маршрути поділяються за декількома ознаками, які подані на рис. 1.6.

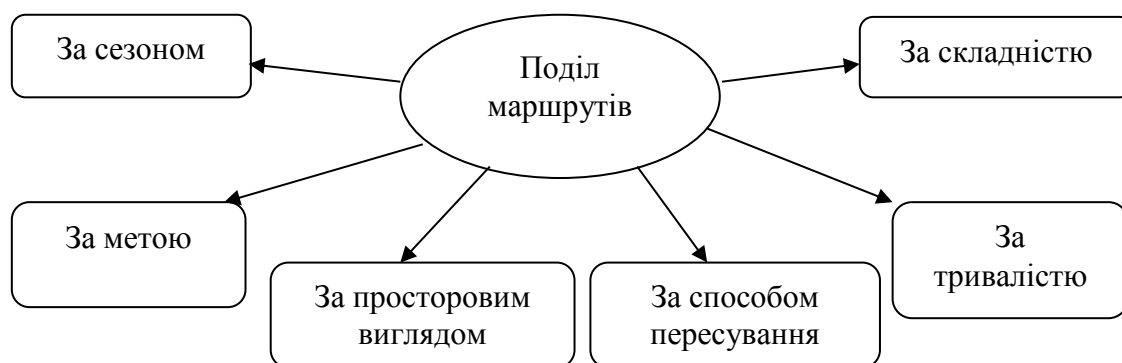


Рис. 1.6. Поділ маршрутів за ознаками

Джерело: складено автором на основі [10, с. 34]

В екологічному туризмі виділяють подорожі з метою пізнання відпочинку на природі, а також з певним фізичним навантаженням. Можливі екотури з усіма цими складовими [10, с. 34]. За просторовим виглядом вирізняють: лінійний маршрут – його початок та кінець не збігаються; кільцевий маршрут – початок та кінець збігаються; радіальний маршрут – базування в якомусь місці та поїздках або переходах звідти і назад. За тривалістю маршрути можуть бути короткочасними або багатоденними. До найбільш відомих Інтернет-ресурсів, які можна використати під час планування подорожі належить Google Earth, він дозволяє детально роздивитися вигляд земної поверхні. Ресурс містить також опцію, що показує розташування природних парків і місць відпочинку. За видами об'єктів відвідування екотури можуть бути поділені на гірські, ботанічні, зоологічні, водні тощо. За активністю учасників екотури поділяють на пасивні, активні ат комбіновані [10, с. 35].

Доволі поширеним в екотуризмі є поняття екологічної стежки (екостежки), або як її ще називають, еколого-пізнавальної стежки. Існує два визначення поняття екостежки:

1. Екологічна стежка (навчально-туристична стежка) – це обладнані та під особливою охороною прогулянково-пізнавальні маршрути, які створені з метою екологічного просвітництва населення через встановлені на маршруті інформаційні стенди [1, с. 106].

2. Екологічна стежка – маршрут, який спеціально обладнаний для проведення екологічно-просвітницьких та пізнавальних екскурсій, протяжність яких не перевищує 24 години [1, с. 106].

Екологічні стежки класифікують за різними критеріями (рис. 1.7).



Рис. 1.7. Критерії класифікації екостежок

Джерело: складено автором на основі [1, с. 106]

Залежно від довжини та протяжності маршруту не існує єдиної класифікації екостежок. Середня протяжність екостежки в умовах міст може бути від кількох метрів до декількох кілометрів. Відома Апалацька стежка у США взагалі має протяжність 3300 км.

За побудовою екостежки, як і маршрути поділяються на лінійні, кільцеві та радіальні. Для кращого сприйняття мальовничих ландшафтів та отримання інформації, більш підходять лінійні та кільцеві екостежки.

За способом проходження екостежки бувають: пішохідними, велосипедними, лижними, водними, кінними. Варто зазначити, що екостежки в містах в більшості випадків призначені для пішоходів, рідше для велосипедистів.

За призначенням екостежки поділяють на три типи (рис. 1.8).

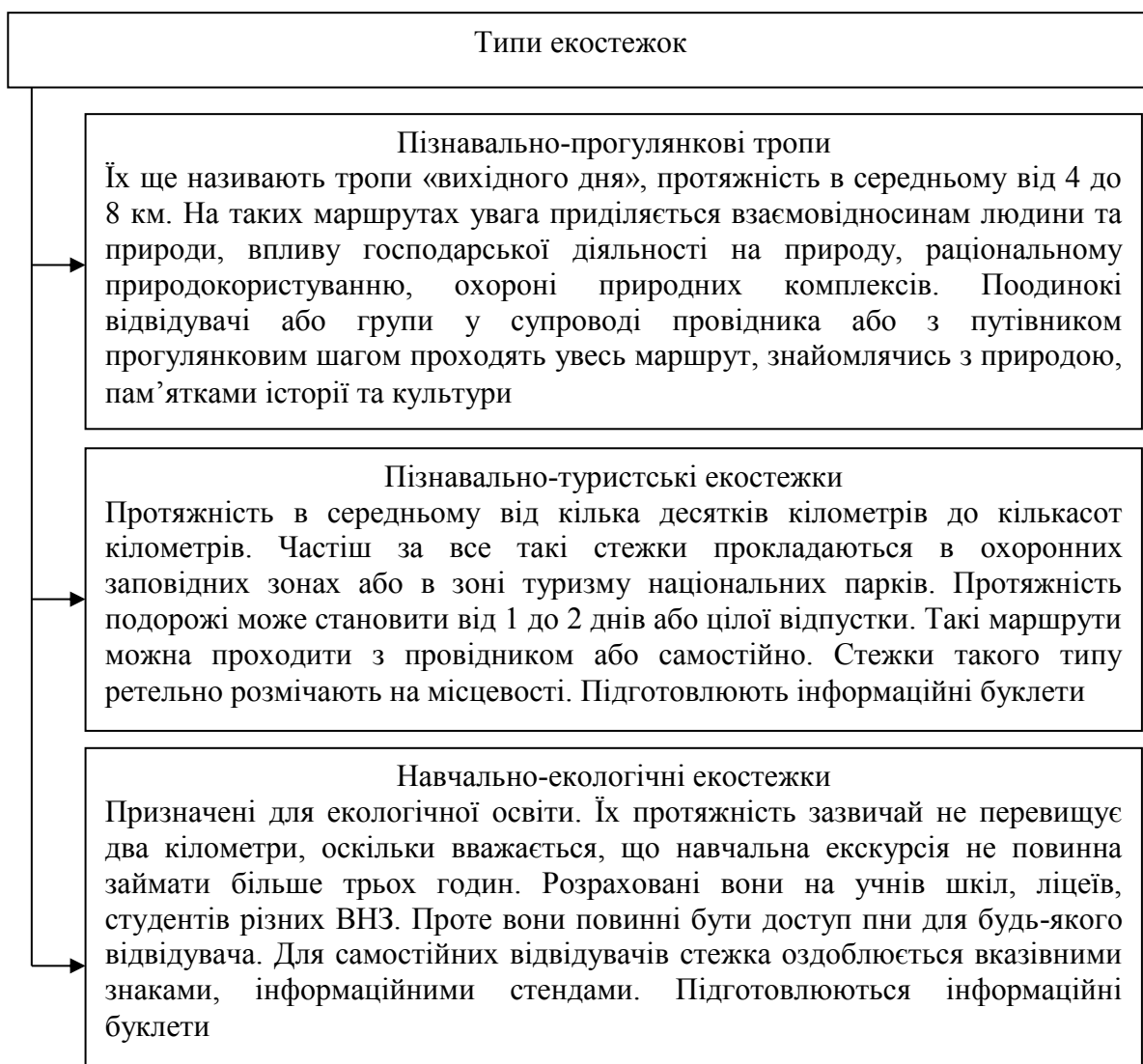


Рис. 1.8. Типи екостежок

Джерело: складено автором на основі [1, с. 107-108]

Наразі, в більшості країн стають популярними спеціалізовані екостежки для людей з обмеженими можливостями пересування або сприйняття навколишнього світу.

При розробці екостежки варто дотримуватися трьох основних критеріїв:

1. Привабливість стежки – вона визначається такими компонентами: краса природи, її своєрідність та різноманітність. Маршрут спеціально прокладається поряд із особливо привабливими природним об'єктами.

2. Доступність для відвідувачів – це одна головних вимог при проектуванні стежки, яка значною мірою визначає вибір маршруту. Траса екостежки не повинна бути дуже складною для проходження.

3. Інформативність екологічних стежок – це здатність маршруту задовольнити пізнавальні потреби людей в області географії, біології, екології та інших наукових дисциплін [1, с. 108-109].

Кожна екостежка має певну структуру (рис. 1.9).

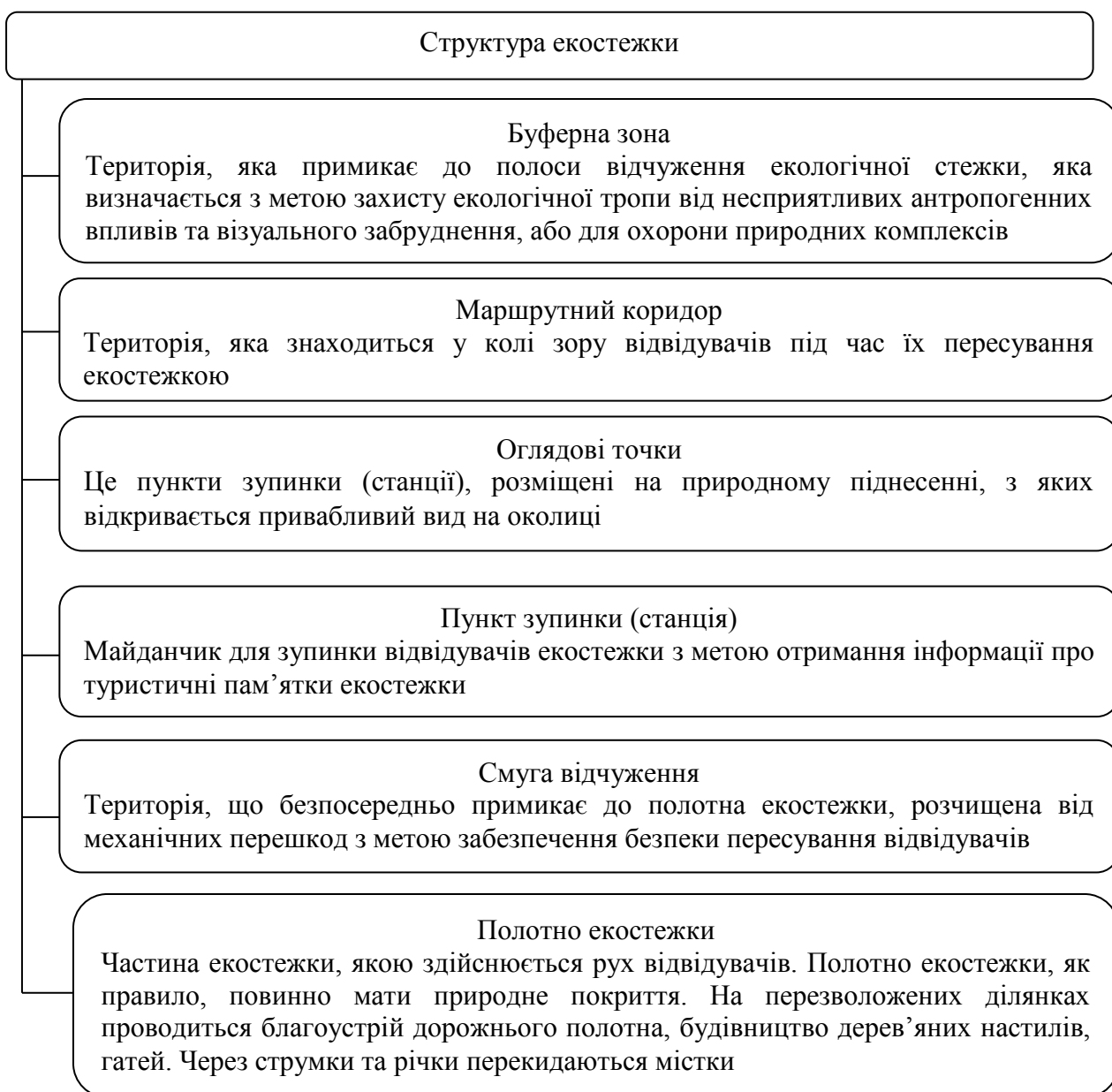


Рис. 1.9. Структура екостежки

Джерело: складено автором на основі [1, с. 110-111]

Для донесення інформації про природу відвідувачів, екостежки оздоблюють вказівниками та інформаційними стендами. Інформаційні стенди встановлюються на стежці, на кожній станції, а також у найбільш значимих об'єктів показу. Відстань зазвичай між такими стендами становить 100 метрів.

Одним з головних джерел інформації на екостежці є буклет-путівник. Він містить:

- загальну інформацію про екостежку (назва, призначення, характер маршруту, протяжність, терміни функціонування та ін.);
- тематичні розповіді по точках-зупинках, інформацію про об'єкти та явища, на яких варто звернути увагу відвідувачам екостежки;
- графічні матеріали (схеми стежки, маршрут пересування, розташування точок-зупинок та місць відпочинку).

Розробка пакету послуг в екотурі. Пакет послуг – це створений туристичним оператором туристичний продукт, який складається із певного набору послуг (не менш ніж три послуги), які надаються під час подорожі за індивідуальним або груповим варіантом: перевезення, розміщення, туристичні дестинації, послуги гіда або екскурсовода, харчування та інше обслуговування [1, с. 95].

У Додатку А подано коротку характеристику трьох основних послуг туристичного продукту: перевезення (транспорт), розміщення, туристична дестинація. Інші види послуг (наприклад, екскурсійне обслуговування або послуги гіда-перекладача), які зазвичай можуть бути також включені до туристичного пакету. Проте, їх наявність не носить обов'язковий характер та визначається складом екотуру.

При формуванні екотуру та його пакету можливі два варіанти: реалізація турів на замовлення та інклюзив-турів [1, с. 97]. Складовими програми є: маршрут подорожі; щоденна програма; склад екскурсій; задіяні виконавці, які надають послуги.

Тур на замовлення – при продажу цих турів формування програми та комплектування складу послуг за бажанням або при безпосередньою участю туриста. Пропонуються на вибір різні варіанти обслуговування за кожним видом послуг. Туристи самі приймають участь в складанні програми свого відпочинку. Обрані послуги включаються в програму туру, розраховується вартість екотуру [1, с. 97-98].

Інклюзив-тур – це тур, з жорстким, раніше спланованим набором послуг, які орієнтовані на певний вид відпочинку, а також тип туристів. Особливостями даного виду турів є те, що програма єдина для всіх, суворо пов'язана з термінами та графіком подорожі. Склад послуг інклюзив-туру при продажу не змінюється [1, с. 98].

Просування екотуру, відбувається завдяки використанню великої низки заходів, серед яких головною є реклама в Інтернеті, яка найчастіше подається при відвідуванні сайтів туристичного підприємства. Ще одним засобом популяризації екотуру є розміщення інформації про екотур у соціальних мережах. Участь у туристичних виставках, їх зазвичай відвідують не лише туристичні фірми, але і потенційні покупці турів.

Останній етап створення екотуру – його реалізація. Його реалізують в офісах, але інколи і поза їх межами. У багатьох курортних містах у літній період можна обачити людей, які сидять під парасолькою та пропонують взяти участь у різноманітних екскурсіях.

Проведення екотуру є теж однією з важливих його складових, та залежить від його особливостей: тривалості, складу учасників, способу пересування та ін. Коли група туристів зібралася, гід повинен привітатися, розказати про те, якою буде подорож, довжина маршруту, тривалість проходження, умови пересування тощо. У пішому поході добовий перехід протяжністю 20 км триває приблизно 8 годин. Маса рюкзака не повинна перевищувати 12 кг. Темп руху на маршруту повинен бути придатним для всіх учасників маршруту. Також повинен бути варіант скорочення маршруту та його спрощення.

Якщо тривалість екотуру становить більше одного дня, то туристи розміщуються в закладах розміщення. Найпоширенішим закладом є готель. Іншими засобами розміщення екотуристів є туристичні бази. Стоянка – місце розміщення туристів для нічлігу. Це повинно бути зручне та безпечне місце, де є дрова та вода, а також контейнер для збору сміття.

Таким чином, формування та проведення екотуру повинно відбуватися у певній послідовності дотриманням відповідних до екотуризму нормативів. При проведенні екотуру необхідно приймати до уваги можливість всіх учасників маршруту подолати маршрут, а також нанести мінімальну школу навколишньому середовищу.

1.3. Світовий досвід та історія розвитку екологічного туризму

Виникнення екотуризму починається із XIX ст., коли почали з'являтися тури, роль природи в яких була значною. У 1857 р. у Великій Британії виник Перший альпійський клуб, зважанням клубу був розвиток альпінізму. Ще одним екотуризму можна вважати взяття під охорону визначних пам'яток природи та активізацію уваги до них. Наприклад створення у США у 1872 р. першого в світі Єллоустонського національного парку. В Україні у 1880 р. у Карпатах біля селища Ворохта було обладнано першу екологічну стежку.

У 80-х роках XIX ст. виник «Гурток шанувальників природи, гірського спорту і Кримських гір» в Ялті. В США у 1888 р. виникло Національне географічне товариство, основна мета якого поширення географічних знань.

У 1972 р. ЮНЕСКО прийняла Конвенцію про охорону Всесвітньої культурної та природної спадщини. Сучасний екотуризм виник на початку 80-х років XX ст, він відрізняється від попереднього етапу певними особливостями: більшою масовістю; організованістю; професійністю [10, с. 16-17].

Ідея людського розвитку з незначним впливом на довкілля найбільшої моди набула після всесвітньої конференції у Ріо-де-Жанейро у 1992 р., на якій було прийнято документ «Порядок денний на XXI століття» [10, с. 18].

Певну роль у поширенні екотуризму зіграла діяльність багатьох організацій, а саме Міжнародного екотуристичного союзу. ООН проголосила 2002 р. роком екотуризму. У 2002 р. у Квебеку (Канада) відбувся Всесвітній саміт з екотуризму, в якому прийняли участь представники 132 країн.

На сьогодні екотуристична діяльність добре організована, у ній створено значну інфраструктуру, і вона приносить економічний зиск [10, с. 19].

Координація та сприяння розвитку екотуризму можуть здійснюватися на різних рівнях: міжнародному, регіональному, національному та локальному. Проте, безперечно, рушійною силою розвитку екологічного туризму є верхній рівень – рівень міжнародної підтримки цього виду туризму. Адже саме міжнародним організаціям належать ініціативи у сфері формування та реалізації глобальної політики розвитку екотуризму, а також інших заходів, що є своєрідним мотором розвитку стійких форм екологічного туризму. Серед цих організацій як міжнародні об'єднання, що мають широкий спектр природоохоронних цілей та підтримують розвиток екотуризму як один із напрямків діяльності, що сприяє сталому використанню природних ресурсів (ООН, ЮНЕСКО, Всесвітній фонд дикої природи, ПРООН, ЮНЕП, ЮНВТО), так і низка спеціалізованих організацій, товариств та фондів (наприклад, TIES, ETE, ECOTRANS, ECEAT) [9].

Однією з перших організацій, що приділила свою діяльність увагу розвитку екологічного туризму, стала Організація Об'єднаних Націй. У міру погіршення стану довкілля у глобальному масштабі міжнародне співтовариство з 70-х років, починає виявляти все більшу занепокоєність тим, як розвиток впливає на екологію планети та добробут людей, і ООН стає провідною установою, яка виявляє занепокоєння станом навколишнього середовища, і головним прихильником нової концепції – концепції сталого розвитку [9].

Низка комісій ООН роблять свій внесок у пропаганду ідей екологічного туризму, серед яких:

- ЮНЕП – Програма ООН з навколишнього середовища;
 - ПРООН – Програма розвитку ООН;
 - ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (зокрема, її програма «Людина та біосфера»);
 - МСОП – Міжнародний союз охорони навколишнього середовища та ін.
- [9].

Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) є провідним органом ООН щодо вирішення глобальних екологічних проблем. При цьому серед низки питань із різних областей робота ЮНЕП торкається також сфери екологічного туризму, включеної до складу програми ЮНЕП у галузі туризму.

Свою роль розвитку екологічного туризму грає і ЮНЕСКО – організація, що має мандат ООН у сфері охорони культурної та природної спадщини світу. Діяльність ЮНЕСКО у цій сфері набуває форми семінарів та симпозіумів щодо створення стратегій туризму, які б враховували інтереси культури, та спрямована на дослідження соціальних, культурних, екологічних та етичних аспектів екологічного туризму [9].

У розвитку екологічного туризму беруть участь різноманітні громадські організації із захисту природи, серед яких, зокрема, Світовий фонд дикої природи (WWF) та Міжнародний союз охорони природи та природних ресурсів (МСОП). Ці організації сприяють науковим дослідженням, надають допомогу регіонам розвитку екотуризму, здатного допомогти у фінансуванні природоохоронних програм і замінити традиційні форми туризму [9].

Всесвітній фонд дикої природи проводить важливі дослідження, що включають допомогу у визначенні можливості заняття екотуризмом у країнах, що розвиваються. Крім того, WWF фінансує багато проектів, пов'язаних з екотуризмом. З точки зору підтримки екологічного туризму в окремих регіонах, дуже важливою є програма МСОП з надання консультаційних послуг у питаннях розвитку екотуризму – the Ecotourism Consultancy Programme.

Програма пропонує консультаційну та технічну допомогу у розробці національних, регіональних та локальних стратегій, які дозволили б поєднувати туризм та стійке природокористування, забезпечуючи збереження природи [9].

Безумовно, дуже важливу роль у розвитку екотуризму грає Всесвітня туристична організація (ЮНВТО) – міжурядова організація, яка сьогодні здійснює проведення глобальної туристської політики. Основні види діяльності ЮНВТО у галузі екотуризму наведені на рис. 1.10.

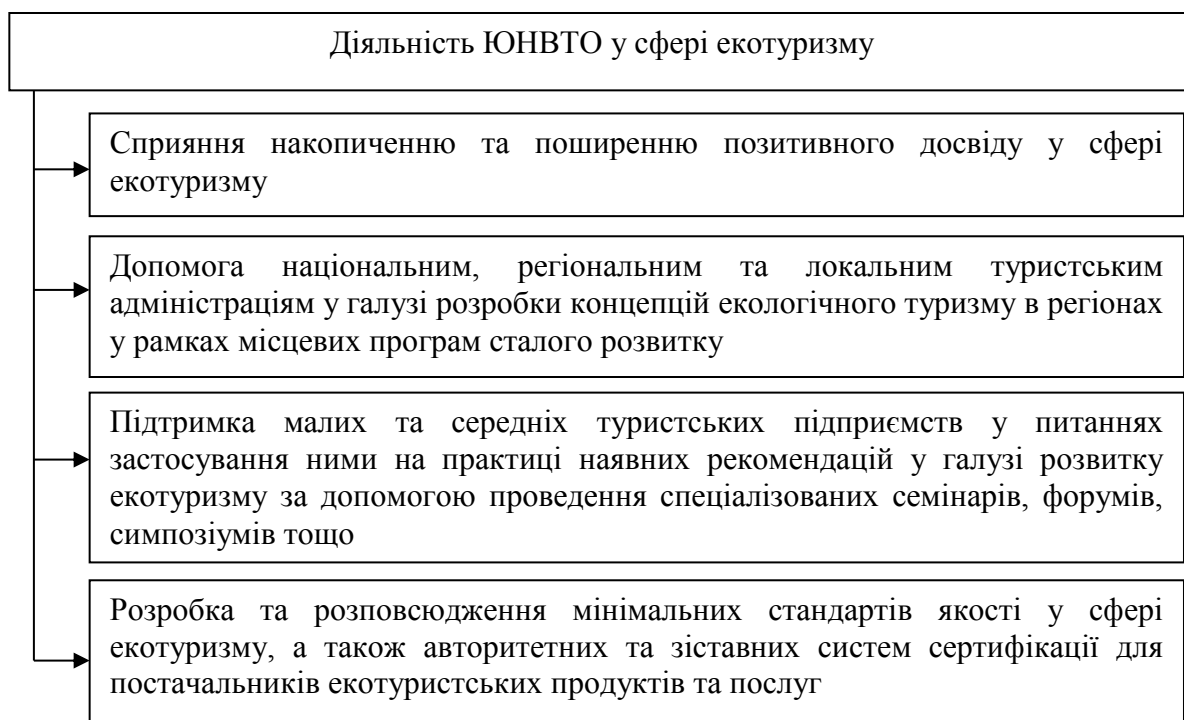


Рис. 1.10. Види діяльності ЮНВТО у сфері екотуризму

Джерело: складено автором на основі [9]

Також серед міжнародних організацій необхідно виділити Міжнародне товариство екотуризму – The International Ecotourism Society (TIES) – найстарішу та найбільшу міжнародну спеціалізовану екотуристську організацію, засновану у 1990 році. TIES активно підтримала ідею ООН про проведення Міжнародного року екотуризму, в рамках якого нею було організовано низку регіональних зустрічей з метою дослідження екотуризму з погляду місцевих жителів, залучених до розвитку екотуризму у їхніх регіонах. Крім того, TIES за підтримки Норвезького товариства екотуризму та ЮНЕП

організувала першу після проведення Міжнародного року екотуризму всесвітню зустріч для професіоналів зі сфери екотуризму – Всесвітню конференцію з екотуризму 2007 (GEC07) в Осло, що, безумовно, стало однією з найважливіших подій у галузі розвитку за останні роки [9].

Сьогодні TIES працює у більш ніж 100 країнах світу і прагне бути основним джерелом інформації в галузі екотуризму та забезпечувати виконання його керівних принципів та стандартів, сприяти розвитку екотуризму шляхом навчання всіх задіяних у сфері екотуризму осіб, технічної підтримки екотуристичних регіонів, проведення проектних оцінок, спеціалізованих досліджень та тематичних публікацій [9].

Серед спеціалізованих екотуристських організацій є об'єднання, що спеціалізуються на розвитку окремих форм екотуризму. Яскравим прикладом подібних організацій є ECEAT (European Centre for Ecological and Agricultural Tourism) – асоціація, діяльність якої сфокусована розвитку стійких форм сільського туризму. ECEAT розпочав свою діяльність у 1994 році, коли було дано старт проекту з агро- та екотуризму, підтримку якого надавали Європейський Союз та Міністерство природи Нідерландів [9].

Діяльність ECEAT мала великий успіх, кількість країн-членів та кількість фермерів, що вступили до організації, значно збільшилася. Сьогодні ECEAT об'єднує громадські організації у галузі сільського туризму багатьох країн Європи. Більш ніж 13 тисяч готелів, ферм та садіб у Європі сертифіковані відповідно до системи якості, розробленої ECEAT. Стандарт ECEAT висуває такі вимоги до засобів розміщення:

- внесок туристських об'єктів у сталий розвиток сільської місцевості;
- допомога у заходах щодо охорони навколишнього середовища;
- сприяння збереженню біологічної різноманітності регіонів;
- екологічна освіта туристів господарями сертифікованих засобів розміщення;
- підтримка безпечного по відношенню до навколишнього середовища господарювання;

- економне використання води та енергії;
- мінімізація відходів від діяльності туристських об'єктів та ін. [9].

Крім того, ECEAT є ініціатором та організатором низки проектів у галузі сільського туризму по всьому світу – у Європі, Америці, Азії, Африці.

Розвитку екотуризму служать такі організації, як ECOTRANS (Європейська мережа розвитку стійкого туризму), ETE (Екологічний туризм у Європі), громадська організація The Nature Conservancy, Національне Одюбоновское товариство (The National Audubon Society). Список таких організацій можна продовжувати і надалі. Проте загалом діяльність усіх названих міжнародних організацій можна звести до ряду функцій (рис. 1.11).



Рис. 1.11. Основні функції міжнародних організацій в сфері екотуризму

Джерело: складено автором на основі [9]

Світовий ринок екотуризму продемонстрував значне зростання протягом 2015-2020 рр. Так, у 2019 р. світовий ринок екотуризму заробив 92,2 \$ млрд. За прогнозами експертів зростання ринку екотуризму очікується на рівні 14,4% щороку до 2026 року [17].

Міжнародне дослідження екотуристів, яке проводилося Центром досліджень Criteo у 2019 р. з метою визначення, як усвідомленість впливу на навколишнє середовище впливає на планування і бронювання подорожі. В ході опитування прийняло участь понад 13000 мандрівників із всього світу.

В результаті дослідження визначено, що Німеччина є лідером в області екотуризму. 22% німецьких мандрівників, що приймали участь у опитуванні, підійшли під визначення «екотурист»: мандрівник, котрий принаймні один раз за останні півроку відмовився від подорожі, щоб зменшити свій вуглецевий слід. Також до п'ятірки лідерів з екотуризму потрапили Франція, США, Іспанія, Великобританія (рис. 1.12).

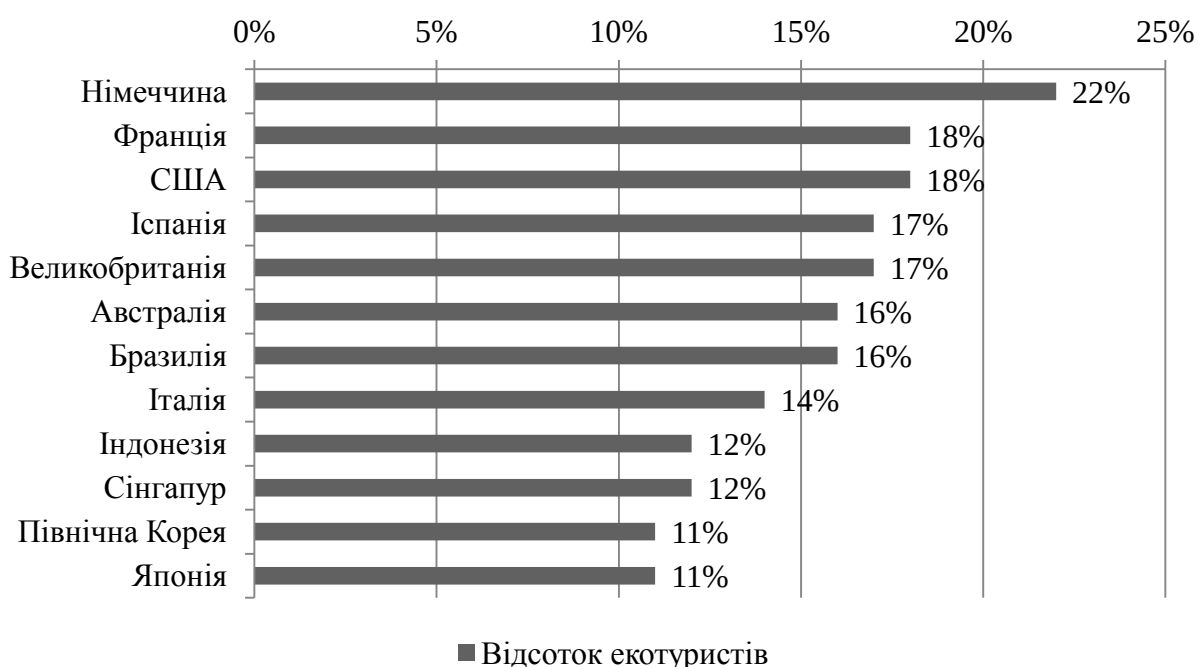


Рис. 1.12. Еко туристи серед туристів, що прийняли участь у опитуванні у 2019 р. за країнами, %

Джерело: [40]

Враховуючи велике різноманіття закордонних та домашніх напрямків для подорожей Європою, а також доступність та комфорт поїздок на поїздах, варто очікувати подальшого зростання частки європейських мандрівників, які обирають екотуризм [40].

Дослідження також показало, що представники покоління зумерів та міленіали є найбільш усвідомленими мандрівниками, які готові обміняти свої звички заради захисту навколишнього середовища. Із всіх опитаних мандрівників 62% тих, хто відмовився від подорожі за останні 6 місяців, становили представники покоління зумерів та міленіали (рис. 1.13) [40].

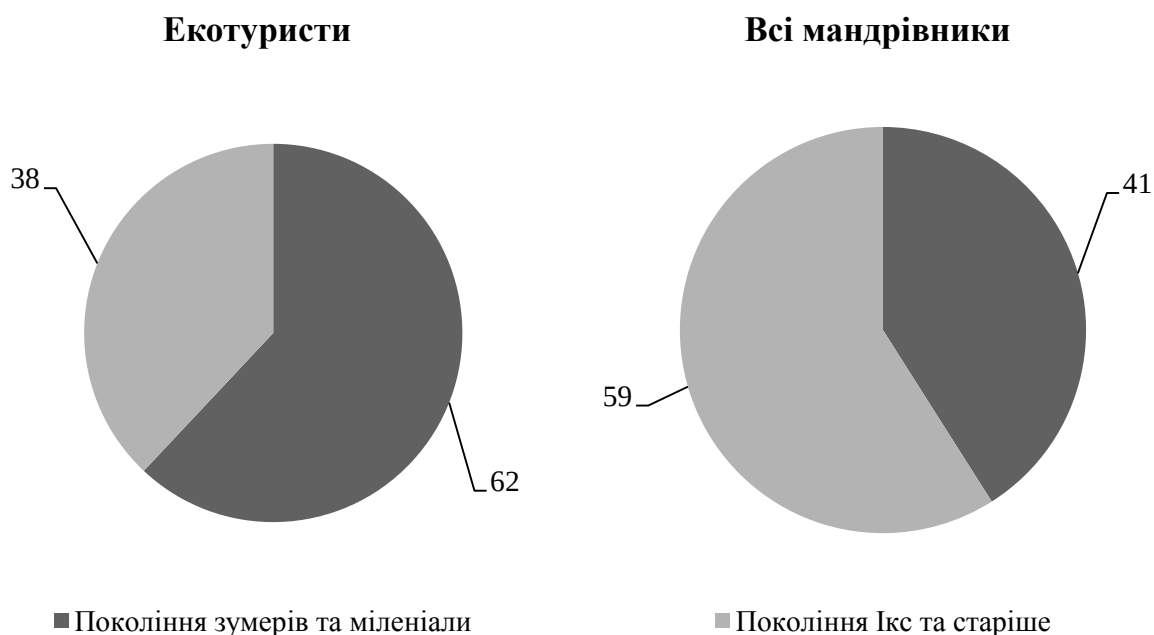


Рис. 1.13. Екотуристи та всі мандрівники залежно від покоління, %
Джерело: [40]

За даними дослідження Booking.com, 54% представників покоління зумерів відмічають, що вплив мандрівників на навколишнє середовище є одним з вирішальних факторів при обранні напрямку, і 56% віддають перевагу зупинятися в екологічних готелях апартаментах [48].

Розглянемо ТОП-10 напрямів для екотуризму у світі.

1. Коста-Ріка – тропічна країна є безсумнівним фаворитом серед екологічних туристів, де вже є добре налагоджений сектор гостинності, присвячений сталості. Окрім розміщення сотень незалежних екологічних будиночків та зелених оздоровчих закладів серед своїх тропічних лісів і вздовж свого «багатого узбережжя», Коста-Ріка також може похвалитися своїми пригодами, пропонуючи такі види діяльності, як похід на вулкан,

катання на джунглях та програми збереження природи, у гармонії з біорізноманіттям флори та фауни країни. Коста-Ріка займає лише 51 100 квадратних кілометрів, з яких 26% становлять національні парки, заповідники та охоронювані землі. У будь-якому з цих парків можна побачити всіх екзотичних птахів, яких тільки можна побажати, а також незліченну кількість ссавців, рептилій і морських видів, а також заощадити час на чудеса Національного парку Мануель Антоніо та Хмарного лісового заповідника Монтеверде, обидва моделі для природоохоронний та екотуризм [42].

2. Норвегія – скандинавська країна, яка найбільш відома своїми незайманими фіордами та засніженими гірськими краєвидами. В регіоні Гейрангер-фіорд можна знайти землю обітовану Норвегії, таку захоплюючу область, що навіть може знадобитися кисень (на найвищих висотах). Окрім приголомшливих блакитних фіордів, оточених горами, ця територія, внесена до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, пропонує льодовикові водоспади, дику флору та навіть низку прибережних островів на Лофотенських островах, де мешкають орли, тюлені та морські свині. Також екотуристи можуть насолоджуватися життям невеликого міста в традиційних рибальських селах Норвегії або вирушити на розтерті траси Лінгенфьорда на півночі та Лісефорда і Сулда на південному заході [42].

3. Ісландія – морозна країна, ще один з найкращих прикладів екотуризму в Північній Європі. Підтверджуючи свої екологічні рекомендації, Ісландія є найчистішим споживачем енергії в світі, 75% її споживання отримує з відновлюваних джерел, і є світовим лідером у сфері екологічної політики. Відвідувачі можуть побачити красу полярного саява, Блакитної лагуни та водоспадів Гюльфосс, не завдаючи шкоди тонкому екологічному балансу. Для подорожі можна обрати електромобіль або вирушити в піші, велосипедні та кінні експедиції. Рафтинг, підводне плавання та дайвінг – це хороший спосіб бродити по вражаючим ландшафтам без експлуатації [42].

4. Галапагоські острови - віддалений архіпелаг, знайдений у Тихому океані біля західного узбережжя Еквадору. У 1978 році Галапагоські острови

стали домом для однієї з найбільш унікальних і безстрашних диких тварин на планеті, які стали об'єктом Всесвітньої спадщини природи, що допомогло зберегти їхню тендітну екологію. Загалом 97% суші на Галапагоських островах є частиною офіційного національного парку, і всі його 330 островів були розділені на зони, які або повністю вільні від впливу людини, захищені зони відновлення, або зони з обмеженим впливом, що прилягають до зручних для туристів районів [42; 58].

5. Кенія – це один з найкращих прикладів екологічного туризму в Африці. Країна відома своїми сафари на луках, які пропонують близькі зустрічі з жирафами, левами, носорогами тощо. Крім великих рівнин Масаї-Мара, природні ландшафти Кенії також містять гори, пляжі та прибережні коралові рифи, кожен з яких має свою різноманітну екологію. Загалом у країні є 54 національні парки та заповідники з додатковою кількістю приватних ранчо та заповідників, таких як Sheldrick Wildlife Trust, організація, яка заснувала Найробіський заповідник слонів. Щороку національні парки Кенії відвідують півмільйона відвідувачів. Уряд країни заборонив одноразовий пластик і всі пластикові пакети, а також підтримує розвиток еко-лоджів і готелів. Перебуваючи на сафарі, туристи можуть зупинитися в таборі з природоохоронним закладом, наприклад, Lewa Wildlife Conservancy, щоб спостерігати за дикими тваринами. Також туристи можуть приєднатися до місії з мічення акул і дослідницьких занурень в Індійському океані [42].

6. Тропічний ліс Амазонки, Бразилія - його вважають легенями планети і одним з останніх місць на землі, де живуть корінні племена без контактів, тропічні ліси Амазонки тепер покладаються на екотуризм, щоб захистити його від інтенсивної вирубки лісів і зміни клімату. Проект Ріо Бланко в сусідньому Еквадорі, направляє еко-туристів у походи до тропічного лісу, щоб відчувати спосіб життя корінних народів. Індустрія екологічного туризму в країні залишається на ранніх стадіях, а це означає, що тури відрізняються за рівнем прихильності до збереження [42].

7. Керала, Індія - розташована на 600-кілометровій смузі уздовж узбережжя Малабар в південно-західній Індії, є найкрасивішим штатом Індії, з екзотичними пляжами протягом багатьох днів, обсадженими пальмами та оточеними пагорбами, багатими банановими, чайними та пандановими плантаціями. Керала, відома як столиця медового місяця Індії, також є центром екотуристичного руху в країні, дотримуючись політики сталого розвитку та навчаючи відвідувачів місцевому способу життя в таких селах, як Тенмала та Кумбалангі. Одним із найвідоміших еко-лоджів у штаті є курорт Банасура, так званий «земляний» готель, побудований із пресованого бруду.

З такою кількістю незвіданої дикої природи, Керала, звичайно, є чудовим місцем для дикої природи. Туристи можуть познайомитися рідкісними тваринами під час подорожі до кращих заповідників і парків штату. Серед них є заповідник дикої природи Ваянад, заповідник тигрів Парамбікулам, заповідник дикої природи Чиннар і Зелена гавань, а також незліченна кількість інших природних пам'яток, таких як водоспади Томманкуту та пагорби Нілгірі [42].

8. Нова Зеландія - національна маркетингова кампанія країни «100% чиста Нова Зеландія», яка має на меті показати, наскільки країна віддана своєму природному середовищу, оскільки 20% її землі позначені як національний парк, лісова зона або заповідник, щоб захистити дивовижні ландшафти льодовиків, фіорди, рівнини та гори всередині. Населення країни менше ніж 5 мільйонів людей поділено між Північним і Південним островами, а також більш ніж 700 невеликими островами, загальна площа яких становить 268 квадратних кілометрів. Хоча більшість громадян живе на Північному острові, природа все одно перемагає, зелені пагорби Півночі, засніжені вершини Півдня. Печери світлячів також зустрічаються по всій Новій Зеландії,

Окрім того, що у Новій Зеландії відношення кількості овець до людини становить приблизно сім до одного. Туристи можуть побачити ківі на острові Капіті, відвідати Мілфорд-Саунд у Фіордленді, покататися на байдарках у національному парку Абель Тасман і поспостерігати за китами в Кайкурі на

Південному острові, перш ніж рухатися на північ, щоб позасмагати з морськими котиками на мисі Паллізер або піти на гору Дум (у національному парку Тонгаріро). Нова Зеландія також є столицею пригодницьких видів спорту, яка пропонує катання на велосипеді, лижах, байдарках, кемпінг і катання на човнах у 14 національних парках [42].

9. Палау - частина Мікронезії, розташована позаду в західній частині Тихого океану, Палау - це острівна держава, що омивається біологічно різноманітними водами. Кришталево чисті води, які постійно підвищуються оточують Палау, є домом для величезних систем рифів і сотень видів риб, які збереглися в зонах забороненого промислу, але все ще особливо вразливі до зміни клімату, забруднення та несталої розвитку. Більшість туристів приїжджає на Палау заради дивовижних можливостей для дайвінгу вздовж його стін бар'єрного рифу. Однак, крім дайвінгу, Палау також пропонує неймовірне спостереження за птахами в своїх лісах [42].

10. Антарктида - є одним із найменш відвідуваних місць на планеті. Хоча цей континент Південного полюса може бути занадто холодним для більшості, включаючи багато рослин, Антарктида - це льодовикове диво з нескінченними білими ландшафтами та крижаними вершинами. Суша тут доступна лише влітку (з листопада по березень), переважно на човнах з Аргентини та Чилі, щороку заманюючи тисячі людей до своїх берегів, щоб побачити розтріскувані льодовики, колонії пінгвінів та кілька видів китів. Сплячий вулканічний острів, сьогодні це місце є улюбленим як своїми термальними гарячими джерелами, так і своєю популяцією 50 000 підборідних пінгвінів [42].

Таким чином, екотуризм в світі стрімко розвивається. Його розвитку та екологічному захисту території сприяють різні міжнародні та національні організації. Все більше туристів, віддають перевагу саме екотуризму, оскільки прагнуть зменшити свій негативний вплив на навколишнє середовище. Найбільш свідомими в цьому напрямку є більш молоді туристи, у віці до 40 років.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В США

2.1. Коротка характеристика країни

Сполучені Штати Америки, скорочено США. Країна, яка розташована в Північній Америці, федеральна республіка із 50 штатів. Крім 48 суміжних штатів, які займають середні широти континенту, Сполучні Штати включають штат Аляска на північно-західному краю Північної Америки та острівний штат Гаваї в середині Тихого Океану. Суміжні штати на півночі межують з Канадою, на сході – з Атлантичним океаном, на півдні – з Мексикою та Мексиканською затокою, на сході омиваються Тихим океаном. Сполучені Штати мають також спільні морські кордони з Багамськими островами, Кубою та РФ.

США – четверта за площею країна в світі, площа країни 9 833 516 км². Населення країни станом на 2021 рік становить 330 млн. Національна столиця – Вашингтон, який суміжний з округом Колумбія, федеральним столичним регіоном, створеним у 1790 році. Найбільше місто США – Нью-Йорк [55].



Рис. 2.1. Нью-Йорк, США

Джерело: [60]

Головна характеристика США їх різноманітність. Фізичне середовище країні коливається від Арктики до субтропічного клімату, від вологих тропічних лісів до посушливої пустелі, від високих гірських вершин до рівнинних прерії. Країна має дуже різноманітне населення, 80% жителів англомовні, 13% іспаномовні.

США є найбільшою економічною державою світу за валовим продуктом. Багатство країни частково є відображенням її багатих природних ресурсів і продукції сільського господарства, але більшою мірою багатство країни залежить від високорозвиненій промисловості. Експорт та імпорт США становлять основну частку у світовому загальному обсязі. Країна є джерелом та місцем призначення для інвестиційного капіталу [36].

На основній території країни на захід від Пріатлантичної низовини простяглися Аппалачські гори, за якими розташовуються Центральні рівнини (200-500 м над рівнем океану), плато Великі рівнини (600-1500 м). Майже весь захід зайнятий гірською системою Кордільєр. Так як країна розташована на великій території, у ній представлені практично всі кліматичні зони - від арктичного клімату на півночі Аляски до тропічного у штаті Гаваї та на півдні Флориди [36].

Надра США багаті на запаси різних природних копалин, у тому числі – кам'яне та буре вугілля, залізну та марганцеву руду. Багата країна і на родовища мідних, цинкових, свинцевих, срібних, хромітових, ванадієвих, вольфрамових, молібденових, титанових, поліметалевих, уранових і ртутних руд [36].

Річки, що утворили глибокі каньйони, відносяться до басейнів водних джерел, які впадають у Тихий океан. Міссісіпі (з притоком Міссурі) - одна з найдовших річкових систем планети - протягнулася на 6420 км. На кордоні з Канадою знаходяться Великі озера – Верхнє, Гурон, Мічиган, Ері, Онтаріо.

Схили Кордильєр покриті густими хвойними лісами, Аппалачі - лісами з широколистяних порід; прерій майже не залишилося. На півночі Аляски поширена тундра рослинність. Аппалачская флора відрізняється великою

різноманітністю видів, зокрема деревних порід: тут зустрічаються американські види каштана і платана, гікорі, магнолії, тюльпанне дерево [36].

Прибережні піщані смуги та болотисті низовини південних приатлантичних штатів покриті сосновими лісами. Тут поряд з соснами височіють і величезні кипариси з прямими стовбурами, потовщеними біля основи на кшталт цибулини і спираються на міцні відростки надземної частини свого кореневища. Ліси східної частини багаті підліском, ліанами та іншими кучерявими рослинами; у лісах Південної Кароліни та Джорджії зустрічаються латанії, апельсинові дерева, катальпа, багно; флоридська рослинність вже тропічна [36].

У центральному басейні, від Аппалачських гір до прерій Іллінойсу, насамперед нескінченні ліси, які складаються майже виключно з листяних порід - дуба, ясена, в'яза, гікорі та інших. Далі на захід ліси перериваються вже в таких передміссісіпських штатах, як Іллінойс (прозваний «степовим штатом»), і починаються неозорі простори лугових степів (прерій). Переважна більшість трав'яної рослинності. Проте є й такі місця, де колишні прерії заросли лісами - наприклад, у кентуккійському басейні річки Грін та рівнині Міссурі біля Сент-Луїса. Флора прерій (тепер уже розрізаних на поля, з проїзними дорогами) - з більш густою та високою рослинністю. На захід від Міссісіпі йдуть території Великих рівнин з більш мізерною рослинністю (через сухість), ніж у преріях передміссісіп'я. Ще далі, піднімаючись до Скелястих гір, присутні вже пустельні степи. Ще на захід, але тільки виключно в горах, знову починаються лісові області (але це вже не густі ліси східної частини): дерева тут не такі гіллясті, підліску немає, ліани рідкісні; і ліси схожі швидше на парки, ніж на незаймані ліси Кентуккі та Віргінії. У долині Міссісіпі, завдяки крайності температури та спекотному літу з сильними літніми дощами, розмножуються майже тропічні рослини в таких місцях, де середня температура набагато нижча, ніж в інших країнах під тими ж широтами — наприклад, цукрова тростина, бавовник, кукурудза, що дають рясні врожаї [36].

На Тихоокеанській похилості завдяки впливу вологих західних вітрів розвинулася могутня хвойна рослинність із гігантськими її представниками; вона покриває високі долини та укоси Сьєрра-Невади, йде на північ до Британської Колумбії та Аляски, розгалужуючись на схід у штатах Айдахо, Монтані та Вайомінгу [36].

США мають багаті рекреаційні ресурси, які використовуються з туристичною метою. В країні велика кількість природних територій, які охороняються, та які отримали всесвітню відомість та користуються попитом у місцевих жителів, і у туристів з усього світу, більшість з яких проживає у містах, подалі від дикої природи.

Природні умови значної території США сприятливі для рекреаційного та екологічного туризму, країна багата кліматичними, водними та ґрунтовими ресурсами. В основі екологічного туризму в США полягає розгалужена мережа національних парків та територій, які охороняються. До системи рекреаційних територій США належать майже 1500 охоронюваних територій, загальною площею більше 104 млн. га. До них належать:

- 451 заповідник;
- 176 національних парків;
- 70 пам'ятників природи;
- 394 природних резервації, де зберігаються природні ландшафти суші та морські узбережжя, які використовуються для туризму [30].

Контроль за більшістю національних парків США здійснює Служба національних парків Міністерства внутрішніх справ США. Також діяльність парків контролюється національним та міжнародними екологічними організаціями, регіональною та місцевою владою. Найбільш відомими національними парками США є: Єллоустоун, Йосеміт, Глейшер, Секвойя, Гранд-Каньйон. Кожен з цих заповідників відомий у всьому світі [30].

Сполучені Штати щороку відвідують мільйони туристів – країна приваблює їх наявністю вражаючих краєвидів та має багато найпопулярніших визначних пам'яток.

До березня 2020 року туризм приносив економіці США понад 1,6 \$ трлн. Важко визначити, які найпопулярніші туристичні визначні пам'ятки в США, оскільки дані про туризм можуть відрізнятися від штату до штату, а деякі національні опитування не враховують основні визначні пам'ятки.

Розглянемо популярні туристичні визначні пам'ятки у США.

1. Гранд-Каньйон – це неймовірна природна пам'ятка є однією з найбільш відвідуваних місць у США. Вирізаний річкою Колорадо, Великий каньйон глибоко врізається у ландшафт, створюючи стіни та виступи (рис. 2.2).



Рис. 2.2. Гранд-Каньйон, США

Джерело: [52]

Відвідувачі, які стоять на краю каньйону, можуть побачити дно каньйону на милі нижче та подивитися на хребти та скелі.

2. Ніагарський водоспад – розташований уздовж кордону Канади та США. Він є одним з найвідоміших водоспадів у світі. Вода з озера Ері впадає в озеро Онтаріо через це масивні водоспади, відомі великою кількістю води, яка постійно перекидається через них.

Насправді Ніагарський водоспад складається із трьох водоспадів: він складається із найбільшої частини, відомої як водоспад Підкова, з перепадом 187 футів; другий відрізок на американській стороні річки, відомий як Американський водоспад, з перепадом 89 футів; і набагато тонша ділянка,

розташована поруч із американським водоспадом, відома як водоспад Bridl Veil Falls, перепадом 78 футів (рис. 2.3).



Рис. 2.3. Ніагарський водоспад, США

Джерело: [39]

Літо – найкращі час для відвідування Ніагарського водоспаду, коли тепла погода, сади розквітають.

3. Статуя Свободи – найвідоміша ікона Америки та найбільша статуя в світі. Гордо стоїть в гавані Нью-Йорка. Відвідувачі можуть помилуватися статуєю з різних точок міста, зокрема із Беттері-парку, або сісти на пором прямо до статуї (рис. 2.4)



Рис. 2.4. Статуя Свободи, США

Джерело: [52]

Статуя є подарунком від французів, зробленим Нью-Йорку у 1886 році. Вага статуї – 125 тонн. Щороку її відвідують мільйони туристів. Варіанти включають квитки на майданчик, квитки на п'єдестал або корону.

4. Білий дім – це офіційна резиденція президента США. Ця історична споруда була домом для кожного президента, крім Джорджа Вашингтона. Парк Лафайєт знаходиться на північній стороні Білого дому; позаду – пішохідна зона повна цікавих персонажів і чудове місце для фотографій (рис. 2.5).



Рис. 2.5. Білий дім, США

Джерело: [52]

Спочатку дім був побудований Джеймсом Хобаном у 1792 році, а після того, як він був спалений британськими військами у 1814 році, був відновлений у 1818 році.

5. Уолт Дісней – Чарівне Королівство – це мега парк розваг у Орландо, штат Флорида (рис. 2.6).



Рис. 2.6. Діснейленд, США

Джерело: [20; 52]

Парк охоплює не лише різноманітні тематичні парки, а й аквапарки, центр Діснея з магазинами та театрами та багато іншого, від вишуканих ресторанів до гольфу. Це місце, де можна провести день або тиждень.

6. Вайкікі – туристичне місце уже понад століття, найпопулярніший пляж на Гавайських островах, і можливо, найвідоміший у світі (рис. 2.7).



Рис. 2.7. Пляж Вайкікі, США

Джерело: [11; 52]

Сьогодні, ця місцевість являє собою щось середнє між тропічним раєм та сучасним містом. Покупки, обіди, серфінг ат прийняття сонячних ванн – це те, що робить цю невелику частину острова Оаху настільки популярною серед туристів різного віку з усіх частин світу.

7. Лас-Вегас-Стріп – головна вулиця, що веде через місто повз мега-курорта, схожа на прогулянку парком розваг для дорослих (рис. 2.8).



Рис. 2.8. Лас-Вегас-Стріп, США

Джерело: [21]

На цій знаменитій вулиці відтворені пейзажі Нью-Йорка, Ейфелевої вежі, каналів Венеції та багатьох інших закордонних місць. Починаючи з одного кінця від готелю «Люксор», спроектованого у формі піраміди, прогулянка по вулиці відкриває виверження вулкана та танцюючі фонтани, а всередині курортів – всілякі дивацтва та розваги. Однією з головних визначних пам'яток Лас-Вегаса є постійна лінійка шоу.

8. Йосемітський національний парк – один з найулюбленіших парків Америки, є одним з найкращих місць для відвідування в Каліфорнії, особливо для любителів природи (рис. 2.9).



Рис. 2.9. Йосеміті – національний парк, США

Джерело: [28]

Відомі пам'ятки, як неймовірні гранітні куполи Ель-Капітан і Хаф-Доум, відображають всю велич цього парку. Величезні водоспади, які зриваються з стрімких скель, гірські снігопади або раптові літні дощі, все це можна побачити парку. У парку можна здійснити пішу прогулянку, зайнятися скелелазінням або їздою верхи.

9. Міст Золоті Ворота – пролягає через затоку Сан-Франциско, з'єднує Сан-Франциско та округ Марін, був символом Каліфорнії з моменту його спорудження у 1930-х роках. Поряд з блакитною водою, оранжево-червони колір мосту є естетичним акцентом, який надає місту унікальність (рис. 2.10).



Рис. 2.10. Міст Золоті Ворота, США

Джерело: [46]

Міст має довжину приблизно дві милі і є частиною Hwy 101 та SR 1. Якщо день ясний, одне з найкращих місць для огляду знаходиться на конзелман-роуд, розташованому в національній зоні відпочинку Золоті Ворота.

10. Таймс-сквер – відома своїми миготливими рекламними щитами, відліком напередодні Нового року та постійними натовпами людей, знаходиться в центрі Манхеттена у Нью-Йорку (рис. 2.11).



Рис. 2.11. Таймс-Сквер, США

Джерело: [37]

На цьому перехресті можна відчувати справжню енергію, стоячі та спостигаючи за таксі, які мчать та вогнями реклами які спалахують над головою. Місце цікаве для відвідування вдень, проте його варто побачити і ночі.

11. Стежка Свободи в Бостоні – це 4-кілометровий пішохідний маршрут, який веде повз деякі з найважливіших історичних пам'яток міста (рис. 2.12).



Рис. 2.12. Стежка Свободи в Бостоні, США

Джерело: [5]

Лінія червоної цегли, інкрустована на тротуарі, позначає маршрут, завдяки чому туристам легко орієнтуватися. Об'єкти вздовж Шляху Свободи включають будинок штату, Старий Стейт Хаус, Старе зерносховище, Стару ратушу, Зал Фанея, Будинок Пола Ревіра та багато інших цікавих об'єктів.

12. Єллоустонський національний парк – це домівка величезного стародавнього вулкана, результатом якого є драматичний ландшафт та дивовижні природні явища (рис. 2.13).



Рис. 2.13. Єллоустонський національний парк, США

Джерело: [27]

Гейзери та гарячі джерела, а також неймовірні водоспади вздовж річки Єллоустоун – це лише деякі з визначних пам’яток, які щороку приваблюють величезну кількість туристів. Парк, найстаріший національний парк у США, також він є домом для всіх видів дикої природи, зокрема бізонів, багаторогих овець, антилоп, чорних ведмедів та ведмедів гірських.

13. Парк Бальбоа – розташований в Сан-Дієго, штат Каліфорнія. Названий на честь Васко Нуньєса де Бальбоа, який був першим європейцем, який побачив Тихий океан (рис. 2.14).



Рис. 2.14. Парк Бальбоа, США

Джерело: [32]

Територія парку дещо менше ніж 5 км, розташований він в декількох хвилинах від центра міста. Парк є найбільшим культурним центром Сан-Дієго. Його домінуючою архітектурою є багатовимірний іспанський колоніальний ренесанс. У парку регулярно відбуваються фестивалі та виставки. Щомісяця проводяться спеціальні акції, що роблять вхід безкоштовним. У ньому також проводяться органні концерти.

14. Національний парк Глейшер – знаходиться у штаті Монтана, тут туристи можуть помилуватися найкрасивішими гірськими краєвидами США. Гори, озера, льодовики, долини та водоспади поєднуються, щоб утворити вражаючий альпійський ландшафт (рис. 2.15).



Рис. 2.15. Національний парк Глейшер, США

Джерело: [23]

Один з найкращих способів оцінити місцевість – це знаменита дорога Going-to-the-Sun. Ця вузька дорога, що обіймає гори, коли вона звивається вгору і над перевалом Логан заввишки 7747 футів, була відкрита в 1932 році.

15. Центральний парк – розташований на 832 акрах в Нью-Йорку, є однією з визначних пам'яток для туристів (рис. 2.16).



Рис. 2.16. Центральний парк в Нью-Йорку, США

Джерело: [31]

В парку сім рукотворних озер і понад 9000 лавок, не кажучи вже про такі визначні пам'ятки, як Наумбурська черепашка та чудова статуя Аліси в країні чудес.

У підсумку, можна сказати, що згадані вище місця, це лише частина від того, що можуть побачити туристи відвідуючи Сполучені Штати Америки. Країна має значний потенціал, на території багато різноманітних історичних та культурних пам'яток, місць для розваг та відпочинку.

2.2. Оцінка напрямів екологічного туризму в країні

В США екологічний туризм поділяється на декілька видів:

- пригодницький туризм;
- науковий туризм;
- подорожі по резерваціях;
- подорожі по природних заповідниках;
- тури історії природи.

Кожен з цих видів туризму відрізняється особливою інфраструктурою, організацією. Екологічний туризм сприяє розвитку національних парків, резервацій, заповідників, туристичної інфраструктури, появі нових екологічних стежок та маршрутів, екскурсійних програм. Проте найбільш привабливими місцями для еко-туристів залишаються національні парки та резервації. Розглянемо найбільш привабливі та відвідувані еко-туристами місця в США.

Штат Каліфорнія. Тут розташовано багато місць, які популярні серед еко-туристів. Зелені подорожі глибоко вкорінені в каліфорнійській культурі. Місцева організація екологічного (сталого) туризму працює над розробкою відповідальних програм, які є економічно доцільними, екологічно безпечними та культурно справедливими. Так, спільнота Half Moon Bay розробила першу в штаті програму екотуризму для відвідувачів, намагаючись створити стійку туристичну економіку (рис. 2.17).



Рис. 2.17. Затока Half Moon Bay, США

Джерело: [50]

Half Moon Bay – це місце яке приведе в захват кожного туриста. Насправді це маленьке містечко, мешканці якого дуже серйозно ставляться до збереження природи та екологічності. Любителі природи можуть отримати копію двосторонньої карти екотуризму, щоб допомогти їм у пошуку екологічно чистих видів діяльності, проживання на фермах, виноробень, пляжів, парків тощо.

Йосемітський національний парк – теж знаходиться в штаті Каліфорнія, один з найкрасивіших заповідників у США, розташований в горах Сьєрра-Невада, із 1984 р. знаходиться під охороною ЮНЕСКО. Парк відомий своїми буйними водоспадами та глибокими долинами, є ідеальним місцем, щоб провести час. Його відвідують близько 5 мільйонів туристів щороку (рис. 2.18).



Рис. 2.18. Національний парк Йосеміті, Каліфорнія, США

Джерело: [28]

Парк Йосеміті займає площу 3026 км². На цій величезній території можна побачити вражаючі гранітні скелі, мальовничі долини та луки, прозорі озера та річки, водоспади, давні гігантські секвої, а також велика різноманітність тварин та птахів. Щорічно до національного парку приїжджає близько 5 мільйонів людей і 90% від усіх туристів відвідують лише Йосемітську долину. Долина знаходиться в центральній частині парку вздовж мальовничої річки Мерсед і багата на пам'ятки. Саме тут можна побачити гранітну скелю-моноліт Ель-Капітан майже кілометрової висоти, гарні озера та водоспади, а у місцевих лісах зустрічаються тварини. У долині Йосеміті починаються основні

туристичні маршрути та знаходиться вся інфраструктура: кафе, кемпінги та магазини [28].

Хаф-Доум (Half Dome) – гранітний моноліт, розташований у східній частині національного парку. Висота скелі становить 1450 метрів над долиною Йосеміті. Сьогодні Хаф-Доум користується популярністю як у простих туристів без навичок скелелазіння, так і професіоналів. Щорічно гранітну скелю підкорюють близько 50 000 людей. Останній відрізок колії так званий купол скелі заввишки 144 метри йде спеціальною канатною дорогою [28].

Туоломнські луки (Tuolumne Meadows) знаходяться на гірських плато у східній частині національного парку Йосеміті. Навколо розташовані гори, тому в цій місцевості популярний альпінізм, також через луки проходить маршрут до найвищої вершини парку – гори Лайєлл (Lyell).

На території національного парку завдяки великій кількості стрімких скель дуже багато водоспадів. У всій красі їх можна побачити лише навесні, коли починається танення снігів. До кінця літа водоспади перетворюються на тоненькі струмки, а деякі взагалі пересихають. Водоспад Йосеміті – найвищий водоспад у Північній Америці з висотою падіння 740 метрів. Він складається з трьох ступенів: висота верхнього каскаду – 435 м, середнього – 207 м та нижнього – 98 м. До вершини Йосемітського водоспаду можна піднятися крутим схилом [28]. Водоспад Кінний Хвіст (Horsetail Fall) знаходиться на східному схилі гори Ель-Капітан. Він являє собою два спадаючі потоки води, що нагадують кінський хвіст, звідси і пішла назва. З висотою падіння води 650 метрів Кінський Хвіст є третім за висотою водоспадом у парку [28]. Цей водоспад ще відомий під назвою «Вогненний водоспад» (Firefall). Лише кілька днів у лютому водоспад нагадує розпечену лаву, що стікає з вершини гори. Цей феномен виникає в результаті відображення променів західного сонця в падаючому потоці води. Подивитися на це явище збирається багато охочих. Дуже популярний серед туристів і водоспад Брайдлвейл, у перекладі з англійської Bridalveil означає «фата нареченої». Цей водоспад відомий тим, що протягом усього падіння (190 метрів) вода практично не торкається скель.

Водоспад Невада (Nevada Fall) заввишки 180 метрів розташований у верхній течії річки Мерсед, а водоспад Вернал (Vernal Fall) висотою 96 метрів – у нижній течії річки.

Гай секвою Маріпоса - гай гігантських секвой, що складається з 500 дерев. Знаходиться вона у найпівденнішій частині національного парку Йосеміті. З 2015 року по 2017 рік велися роботи з облаштування гаю, в результаті яких було прибрано трамвайні колії та з'явилися зручні асфальтовані стежки для пішоходів [28].

Національний парк, крім красивих ландшафтів, привабливий і своїм різноманітним рослинним тваринним світом. Надзвичайно багата флора Йосеміті складається із 1450 видів рослин. У змішаних хвойних лісах парку росте сосна Ламберта, сосна Жеффрея, калоцедрус, ялиця однокольорова та псевдотсуга, а також зустрічається дуб бархатистий. Зі збільшенням висоти дерева ростуть нижчими та рідкісними (рис. 2.19).



Рис. 2.19. Флора і фауна Національного парку Йосеміті, США

Джерело: [28]

У будь-якому куточку Йосемітського парку можна знайти різні види диких квітів, які зустрічаються більшу частину року. Фауна національного парку представлена 300 видів хребетних тварин. Тут мешкає чорний ведмідь

барібал, койот, сіра лисиця, чорнохвостий олень, баран-товсторог, білки, бабаки, зайці та інші. У парку близько 150 видів птахів та рептилій [28].

У парку впроваджено багато екологічних практик, заохочуючи відвідувачів поважати світ природи та дику природу, яка там живе. Екотуристи також можуть підтримати місцевий малий бізнес, купуючи місцеві товари та продукти харчування в кіосках національного парку.

Наступне місце в Каліфорнії для екотуризму – Національний парк Секвойя. Парк утворює величезну територію відпочинку. Це дивовижна країна чудес, вкрита живим куполом із давніх дерев, створює неповторну атмосферу казки. Кам'яні каньйони та річки служать оправою цій пишноті, а сонячна погода Сьєрра-Невади підтримує постійну температуру (рис. 2.20).



Рис. 2.20. Національний парк Секвойя, США

Джерело: [29]

Національний парк названий на честь найбільших дерев - гігантських секвої. Вважається, що це найбільші живі організми планети. Їхні масивні, кольору кориці, стовбури та потужні гілки здіймаються вгору до 100 метрів. Дивовижний екземпляр гігантських секвой — «Генерал Шерман», який отримав своє ім'я на честь Вільяма Текумсе Шермана, який воював за часів Громадянської війни. Це дерево є найбільшим у світі за обсягом. Його висота 84 м, діаметр 31 м, а перші гілки починають рости лише на відстані 40 м від землі [29].

Штат Колорадо - ще одна перлина американського екологічного туризму, яка приваблює зелених мандрівників як зі США, так і з усього світу. В штаті знаходяться 4 національні парки, 28 гірськолижних та сноуборд-курорти, 42 державні парки, 24 великі річки та 58 надзвичайно високі (понад 14000 футів) гірські вершини. Багато туристичних агенцій району зосереджені на просуванні екологічно чистого бізнесу, який не шкодить прекрасній природі краю. Навіть для найбільших скептиків відвідування Колорадо перетворить їх на екологічно свідомих любителів природи.

Найбільш привабливим місцем для еко-туристів є Сад Богів. Найвищі вершини Північних Скалистих гір знаходяться в Колорадо. Скупчення цих вражаючих яскраво-оранжевих скал прозвали «Садом Богів». Це фантастичне геологічне стало суспільним парком у освіті Колорадо-Спрингс. Він отримав статус природного національного пам'ятника і національного парку. Парк займає площу близько 1300 гектарів (рис. 2.21).

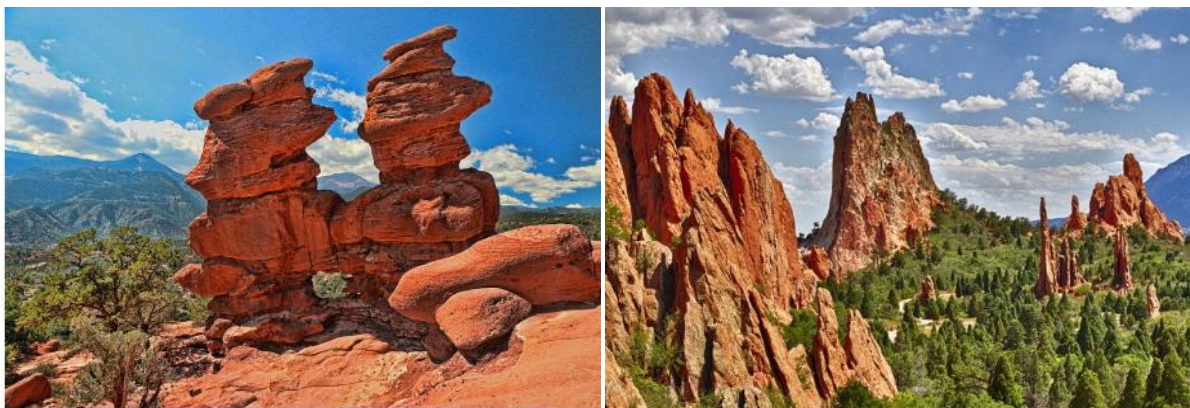


Рис. 2.21. Сад Богів, Колорадо, США

Джерело: [34]

Дивовижні скелі утворилися з осадових порід, вони отримали свою цікаву форму після згортання тектонічних плит під впливом вивітрювання. Все це стало близько 300 мільйонів років тому. Вхід у парк безкоштовний. Щодня проводяться різні презентації, а також організовуються тури для альпіністів; автобусні екскурсії, походи, верхова їзда, горні прогулянки та спеціальні програми. Під час екскурсії туристи можуть познайомитися з історією

індіанців, геологією, флорою та фауною парком, побачити овець аргалів, гірських оленів, диких кроликів, білок, бурундуків та різних птахів.

Штат Гавайї - для місцевих жителів Гавайїв зв'язок з природою та екологічність закладені в культурі, тому не дивно, що екологічний туризм на островах процвітає. Гавайї є членом IES (Міжнародного товариства екотуризму) і пропонує безліч заходів, які навчають своїх відвідувачів щодо сталого розвитку та екологічних практик (рис. 2.22).



Рис. 2.22. Гавайї, США

Джерело: [39; 51]

Коріння стійкості та життя в гармонії з природним середовищем закладені в їх культурі. Тож не дивно, що цей приголомшливий острів пропонує незліченну кількість можливостей для дослідження, які зберігають природну красу Гавайїв для майбутніх поколінь. Для любителів пляжу та піших прогулянок Гавайї пропонують широкий спектр розваг. Серфінг, підводне плавання, підводне плавання з аквалангом і катання на байдарках є улюбленими видами діяльності серед місцевих жителів і відвідувачів. У регіоні є багато безкоштовних пішохідних маршрутів, деякі з них приведуть туристів на вершину вулкана, а інші — до мальовничого краєвиду національного парку. Безсумнівно, є багато чого дізнатися про гармонійний спосіб життя стародавніх племен, які вітають людей у національних історичних парках.

Штат Аляска - Аляска, безумовно, є найкращим вибором, коли справа доходить до незайманої природи, з варіантами проживання, які поважають та зберігають навколишнє середовище. Штат Аляска є домом для понад сотні

національних і державних парків. Аляска є провідним піонером екології. Офіційна програма стійкої сертифікації під назвою Adventure Green Alaska об'єднує місцеві підприємства, які включають стійкість та екологічність. Паломникам, які шукають вигідні варіанти подорожей, просто потрібно шукати логотип AGA, плануючи свою пригоду. Компанії, які мають сертифікат AGA, докладають додаткових зусиль для переробки відходів та вжиття заходів щодо стійкості, тому, якщо ви шукаєте житло чи екологічно чисте місце для відпочинку на Алясці, просто знайдіть логотип AGA.

Дика природа Аляски не потребує представлення, вона відома своїми крижаними льодовиками та засніженими горами. Універсальна дика природа пропонує зустрічі з ведмедями грізлі, лосями, карібу та вовками в їх природному середовищі існування.

Національний парк Деналі - один з наймальовничіших туристичних напрямків на Алясці. Парк-заповідник покриває площу 9492 квадратних милі. Тут також знаходиться один з найдовших льодовиків світу - Калхілтна, а також чудова гора Мак-Кінлі, яку називають дахом Північної Америки. Вражає також різноманітність місцевої флори та фауни (рис. 2.23).



Рис. 2.23. Національний парк Деналі, Аляска, США

Джерело: [25]

Любителям природи слід запланувати поїздку до парку з ночівлею. Тут можна побачити і ведмедя грізлі, і вовків, і баранів, а також зайця снігоступу, куниць, росомех і рисів. Для орнітологів також знайдеться безліч видів

рідкісних птахів. На допомогу мандрівникам функціонує також Центр допомоги туристам Деналі, де туристам обов'язково варто зареєструватися, вирушаючи у ці мальовничі місця. Там їм допоможуть спланувати маршрут, дадуть відповіді на всі питання, а також допоможуть у важкій ситуації.

Штат Арізона – Гранд-Каньйон один із найстаріших національних парків США та одне з найдосконаліших творінь природи на землі. До приходу сюди європейців (1540 р.) був населений племенем індіанців публо, які будували в каньйоні житла у вигляді печер. Популярність цьому місцю приніс президент Теодор Рузвельт, який любив полювати і просто відпочивати.

Довжина каньйону становить 446 км, ширина – 28 км і глибина – 1,6 км. Це найбільший каньйон землі. Мільярди років тому тут розпочався процес ерозії ґрунтів, спричинених течією річки Колорадо та її приток, який триває й у наші дні. Історія каньйону складається з 3 чи 4 геологічних ер. Тут знаходять безліч скам'янілостей, які цікавлять не тільки геологів, а й археологів, палеонтологів та біологів. Тут ростуть понад 1,500 рослин, мешкають 355 видів птахів, 89 ссавців, 47 рептилій, 9 амфібій та 17 видів риб (рис. 2.24).

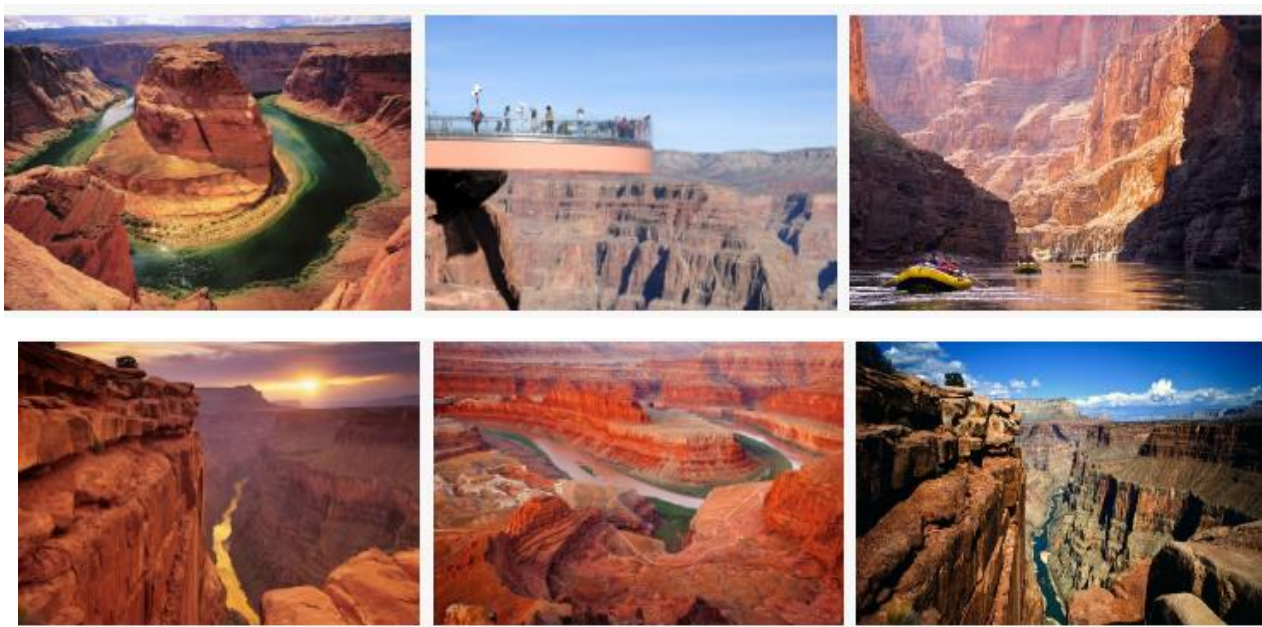


Рис. 2.24. Гранд-каньйон, Арізона, США

Джерело: [24]

Південний край каньйону - найвідвідуваніший, тут знаходяться популярні оглядові майданчики. Особливе захоплення викликає прогулянка Небесною стежкою, скляним мостом у вигляді підкови, що висить у повітрі на висоті 1219,2 метра. Північний чомусь набагато менш привабливий для туристів. Інші частини каньйону віддалені і важкодоступні, хоча багато хто з них досягається пішохідними стежками і путівцями. Подорож каньйоном можна зробити декількома способами: скористатися пішими стежками, насолоджуючись пейзажами, що змінюються в залежності від часу доби, сплавитися на гумових плотах по річці Колорадо, водами якої порізане дно ущелин. Ще один «ковбойський» спосіб – прогулянка на коні.

Штат Монтана – Національний парк Глейшер – гірські вершини, багато льодовиків та озер, водоспади та чарівні види дивують своєю красою. Площа парку становить близько 4000 кв. км (більше 1000 тисяч акрів) і вся ця величезна територія включає дві частини гірських хребтів, 25 активних льодовиків, 200 водоспадів і близько 135 озер (рис. 2.25).



Рис. 2.25. Національний парк Глейшер, Арізона, США

Джерело: [22]

Озеро під назвою Макдональд – найбільше і знаходиться воно у західній частині парку. Довжина його приблизно 15 кілометрів, глибина теж дуже вражаюча – 140 метрів. Це найбільш відоме та відвідуване озеро парку. Увагу всіх туристів, звичайно, привертають льодовики. У середині дев'ятнадцятого століття у парку їх було близько 150, до наших днів їхня кількість істотно

скоротилася внаслідок танення. У мандрівників є можливість не тільки милуватися природою, але й побачити справжнісіньких диких тварин – вовків, лосів, борсуків, росомах, чорних ведмедів, баранів та багатьох інших різних звірів. Крім того, в парку мешкають два види тварин, які перебувають під загрозою вимирання - гризлі та канадська рись. Цікавим є також те, що офіційним символом парку є снігова коза, яку теж можна зустріти на прогулянці. На території парку росте близько 1135 видів рослин, в озерах живуть 23 види прісноводних риб, а в небі - 260 видів усіляких птахів – відчуття, що вся жива природа зібралася саме тут! Саме тому відвідування парку напевно буде цікавим не тільки звичайним туристам, а й екологам, біологам та іншим фахівцям у цій галузі.

Штати Вайомінг, Монтана та Айдахо – на їх території розташований найвідоміший Єллоустонський національний парк, який заснований у 1872 році. Це перший національний парк у світі, знаменитий своїм геотермальним ландшафтом і гейзерами. Єллоустонський національний парк є біосферним заповідником і завдяки унікальній топографії внесений до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Більша частина території парку знаходиться в штаті Вайомінг, вдаючись у сусідні штати Монтана та Айдахо. Висота гірських вершин варіюється від 3462 м - Гол-Пік, до 1610 м - Різ-Крік (рис. 2.26).



Рис. 2.26. Єллоустонський національний парк, США

Джерело: [26]

У парку є діючий вулкан, що виробляє близько 2000 землетрусів на рік, один із найбільших у світі скам'янілих лісів, один із найбільших у світі кальдер розміром 72х48 км і близько 290 водоспадів, найвищий з яких – Нижній водоспад – 94 метри. Верхня Долина гейзерів – місце, де на площі 2,5 кв. км знаходяться принаймні 150 гейзерів, п'ять з яких діють строго за розкладом – «Замок», «Великий гейзер», «Маргаритка», «Ріверсайд» і найвідоміший – «Старий служака». Далі розташований шостий із передбачуваних гейзерів – «Великий фонтан», виверження якого двічі на день знімає воду на висоту 30-61 метрів. У парку не тільки розташовані справжні дива природи та чудові пейзажі, але й мешкає чимало великих ссавців, включаючи чорних ведмедів – барібалів та гризлі, койотів, сірих вовків, червоних лисиць, диких кішок, гірських левів, рисів, бобрів, видр. та оленів, канадських снігових баранів та снігових кіз. Єллоустонський національний парк площею 8992 км² поділений на п'ять окремих районів (за годинниковою стрілкою з півночі): Mammoth («Мамонт»), Roosevelt («Рузвельт»), Canyon («Каньйон»), Lake («Озеро») та Geyser Countries («Країна гейзерів») [26].

Проте, не лише національні парки приваблюють еко-туристів, ще одним місцем для еко-туризму є відвідування резервацій корінних народів США. Існує близько 600 визнаних племен американських індіанців і корінних індіанців Аляски. У США проживає понад п'ять мільйонів індіанців, що становить 2% від загального населення США.

Для тих, хто цікавиться можливостями екотуризму в резерваціях, існують кілька компаній, що належать і керують індіанцями, надають можливість познайомитися з корінними народами та їх культурою [38].

Далі наведені резервації індіанців, які дружні для туристів.

1. Індіанська резервація Пайн-Рідж, Південня Дакота – вона є найбільш економічно депресивною в США з відносно короткою тривалістю життя для своїх громадян. Цим людям потрібні туристичні долари. Це велика територія для охоплення, тому пересуватися легше з рідним гідом. Сидячий Бик (Татанка-Ійотанка) був вождем лакота в цій місцевості і був легендарним. Після того, як

уряд США підписав мирну угоду з племенами в цьому районі в 1868 році, вони відмовилися від угоди, коли лише шість років потому дізналися, що в цьому районі є золото [53].

2. Резервація Blackfeet, Монтана - нація Чорноногих була корінним населенням в Монтані, включаючи національний парк Глейшер. Резервування Blackfeet можна відвідати в поєднанні з екскурсією по національному парку Глейшер. Гідами є жителі індіанської резервації Чорноногих, які розповідають туристам про культуру, історію та спосіб життя племен [53].

3. Резервація індіанців семінолів, Флорида - пропонує поїздки на повітряному човні. Туристи муожуть переночувати в традиційному житлі з солом'яним дахом. Вночі вони також катаються на багті на болоті та розповідають історії. В кафе Swamp Water Café подають місцеві делікатеси з семінола, як-от сома, жаб'ячі лапки та самородки з хвоста алігатора [53].

4. Резервація Walker River Paiute, Невада. Туристи можуть зупинитися в резервації для полювання або риболовлі. У вересні тут проходить фестиваль кедрових горіхів, який є чудовим показом діяльності місцевих жителів. Перебуваючи в Шурці, туристи можуть також побачити автентичні індіанські ремесла в Four Seasons Smoke Shop.

5. Резервація племен Пайуте, Невада. На озері Піраміда в Ніксоні туристи можуть порибалити або розташуватися на ніч у резервації племені Пайуте. Але потрібен дозвіл племені

6. Індіанська резервація Долина черепа, Юта. У індіанській резервації Skull Valley в штаті Юта проживають гошуті, або люди пустелі. Резервування розташоване прямо між Великими Солончаками та Солт-Лейк-Сіті. Долина Черепа з приголомшливим краєвидом на солончаки Юти та одним із найбільш відомих туристичних місць Північної Америки.

7. Резервація Стендінг-Рок Сіу, Північна та Південна Дакота. Резервація є п'ятою за величиною в Сполучених Штатах, а її площа становить два мільйони акрів. Резервація багата історією індіанців та природною красою. У резервації Стендінг-Рок-Сіу можна відвідати десятки додаткових пам'яток. Наприклад,

пройтися по стежці Legacy Trail, щоб слідувати за легендарною експедицією Льюїса і Кларка.

8. Індіанська резервація Хавасупай, Арізона. Резервація є однією з найбільш відвідуваних резервацій у США, знаходиться поруч із національним парком Гранд-Каньйон. Індійська резервація відома своїми червоними скелястими стінами і прозорою блакитною водою, які найбільш помітні біля знаменитого водоспаду Хавасупай. Однак земля Хавасупай неймовірно священна для її людей. Тому туристам знадобиться дозвіл племені для походу та табору в резервації.

9. Спільнота індіанців Метлакатла, Аляска. Індійська громада Метлакатла розташована на островах Аннетт на Алясці. Вона залишається єдиним індіанським заповідником у штаті Аляска. Щоб дістатися до спільноти Метлакатла, потрібно сісти на пором або коротким рейсом з Кетчікана, Аляска. Якщо туристи планують відвідувати Метлакатлу довше, ніж на 24 години, потрібно буде подати заявку на отримання спеціального дозволу відвідувачів на веб-сайті громади.

10. Індіанська резервація Вінд-Рівер, Вайомінг – резервація займає понад 2 мільйони акрів, є сьомою за величиною резервацією індіанців у Сполучених Штатах. Багато туристів відвідують Вінд-Рівер, щоб побачити гори Абсарока, державний парк Бойсен і національний парк Гранд-Тітон. Є широкі можливості для подорожей, льодолазання, кемпінгу та катання на собачих упряжках. Під час візиту туристам варто відвідати культурний центр племен східних шошонів, музей американського заходу та індіанський центр місії та спадщини Св. Стівенса.

11. Черокі, Північна Кароліна – тут можна побачити велику кількість пам'яток місцевих жителів. Розташований лише за годину на захід від Ешвілла, Північна Кароліна, Cherokee що зручно для відвідувачів з усього Східного узбережжя. Туристам обов'язково варто відвідати індійське село Оконалуфті. Тут сучасний черокі продемонструє, як створити наконечники стріл, вирізати маски та побудувати каное-бліндаж. Також варто зайти до

Музею індіанців черокі, де можна дізнатись про важливі традиції, реконструкції боїв та розваги.

Отже, в США існує багато місць, які будуть цікавими для еко-туристів. Більшість з яких є національними парками із збереженою природою, яка дивує своєю красою та різноманітністю флори та фауни. Також цікавими для відвідування та ознайомлення національною культурою є резервації індіанців.

2.3. Аналіз сучасного стану екологічного туризму в країні

США – це країна яку щороку відвідує величезна кількість туристів. Для кращого розуміння впливу туризму на економіку країни варто розглянути туристичні потоки в США (рис. 2.27).



Рис. 2.27. Кількість туристів, які відвідали США у 2009-2020 рр.,

Джерело: складено автором на основі [45]

Отже, як видно з рис. 2.27, США починаючи із 2012 року щорік з туристичною метою відвідувало більше 170,0 млн. туристів. У 2020 р. їх чисельність скоротилась до 45,0 млн., що пов'язано з пандемічними обмеженнями.

Розглянемо також витрати іноземних туристів в середині країни (рис. 2.28).



Рис. 2.28. Витрати іноземних туристів в США, у 2009-2019 рр., \$ млрд.

Джерело: складено автором на основі [45]

Як видно з рис. 2.28, витрати іноземних туристів в США із 2009 р. по 2015 р. мали динаміку зростання, із 2016 р. почалось їх незначне зменшення. Варто зауважити, що із 2015 р. по 2019 р. витрати іноземних туристів в США були приблизно на рівні 200,0 \$ млрд. щороку.

Проаналізуємо також витрати внутрішніх туристів в країні (рис. 2.29).

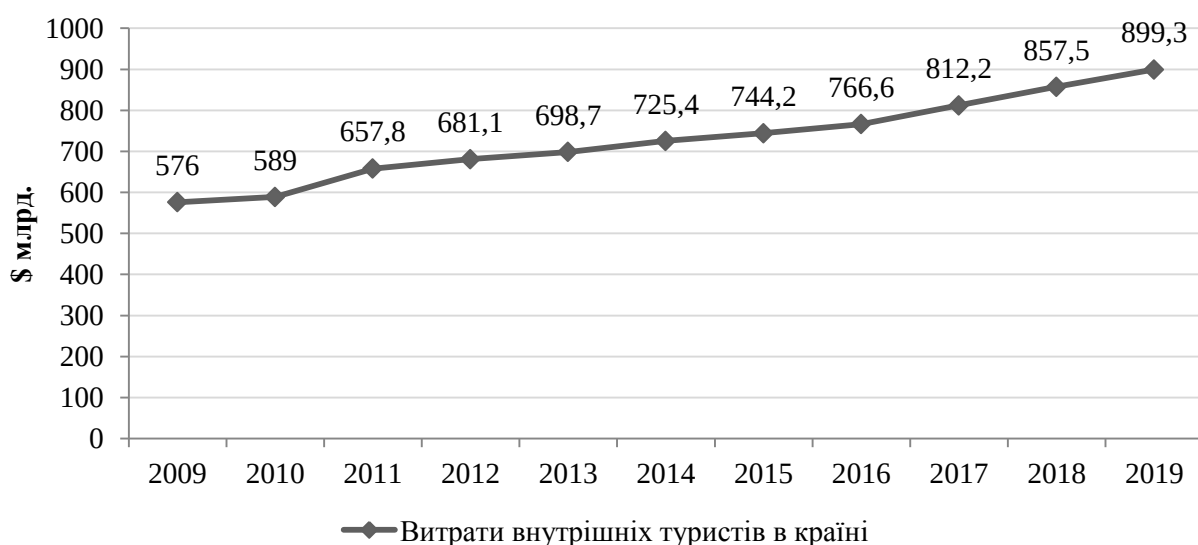


Рис. 2.29. Витрати іноземних туристів в США, у 2009-2019 рр., \$ млрд.

Джерело: складено автором на основі [45]

Витрати внутрішніх туристів в США протягом 2009-2019 рр. характеризуються зростанням. Так, якщо у 2009 р. вони дорівнювали 576,0 \$ млрд., то у 2019 р. це вже 899,3 \$ млрд., що на 323,3 \$ млрд. більше.

Проведена в США серія соціологічних опитувань дозволила виявити п'ять основних мотивацій, на основі яких туристи обирають екотури (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Категорії американських туристів на основі головних цілей їх подорожей

Категорії туристів(на основі їх домінуючих мотивацій)	Нові враження, змагання, пригоди	Природа та активний відпочинок	Турбота по здоров'я та спілкування	Підтримка фізичної форми	Не піддаються стресам та не мають чіткої мотивації
Головна мотивація	- спорт - жага до пригод	- спілкування з природою - можливість побути на одинці	- здоров'я - підтримка фізичної форми	- підтримка бадьорості та фізичної форми	- «втеча» від цивілізації
Вторинна мотивація	- спілкування - підтримка фізично форми	- спілкування - не люблять ризик	- спілкування - не має потягу до активних розваг	- менш виразний потяг до спілкування та активним розвагам	- спілкування
Відсоток дорослого населення США	16	33	33	10	8
Середній вік	32	35	49	46	45
Відсоток чоловіків	66	50	33	44	50
Примітки	45% молодих людей які не мають сім'ю	Працюють та відпочивають на повну	-	Високе соціально-економічне положення	-

Джерело: складено автором на основі [47]

За оцінками американських експертів, відстежується соціологічна та демографічна тенденція яка свідчить про те, що найближчі десятиліття попит на екологічний туризм буде швидко зростати.

В середньому біля 48% від всіх американських туристів віддають частину своєї відпустки екологічному туризму. Із багатьох форм екологічного

туризму американці віддають перевагу відвідуванню національних парків та інших охоронюваних територій (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Форми екологічних турів, яким віддають перевагу американські туристи

Форма туру	Відсоток позитивних відповідей респондентів
Відвідування парків	55,8
Піші походи	55,0
Відвідування особо охоронюваних територій	47,8
Спостереження за дикими тваринами (не враховуючи бердвотчерів)	45,8
Походи по природним стежкам (екостежкам)	37,1
Екологічно-просвітницькі тури	20,3
Бердвотчінг (спостереження за птахами)	19,5
Велосипедні тури	18,7
Рибалка на прісних водоймах	17,9
Дайвінг	14,7
Відвідування водно-болотних угідь	12,5
Походи в гори, скелелазіння	11,8
Подорожі на каное та каяках	9,2
Життя на ранчо	4,0
Плавання	3,6
Човнові походи	3,5
«Берегові» тури	3,2
Океанічні тури	2,8
Життя в кемпінгах	2,0
Відвідування природних пам'яток	1,2

Джерело: складено автором на основі [47]

Служба національних парків США керує 419 об'єктами. У табл. 2.3 подано тенденції відвідування та відпочинку національних парків США у період 2004-2018 рр.

Таблиця 2.3

Тенденція відвідування національних парків США у 2004-2018 рр., осіб

Рік	Відпочинок, відвідування	Ночівля в наметі	Ночівля на автомобілі для відпочинку	Ночівля на темперах в беккантрі
1	2	3	4	5
2004	276908337	3128014	2321669	1725309
2005	273488751	2974269	2168287	1668558
2006	272623980	2882297	2109404	1659484
2007	275581547	3003270	2107541	1704059
2008	274852949	2959761	2012532	1797912

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5
2009	285579941	3184255	2150170	1860162
2010	281303769	3277151	2256692	1763541
2011	278939216	3229241	2155330	1715611
2012	282765682	3203413	2121646	1816904
2013	273630895	2768708	1791921	1573734
2014	292800082	3246320	2053965	1888095
2015	307247252	3680809	2260198	2020068
2016	330971689	3858162	2543221	2154698
2017	330882751	3734119	2460834	2074773
2018	318211833	3539141	2474784	1922028

Джерело: складено автором на основі [47]

Як видно з табл. 2.3, максимум відвідування національних парків у досліджуваній період припадає на 2016 рік. На рис. 2.30 подано наочне зображення кількості відвідувань національних парків у США у 2004-2018 рр.

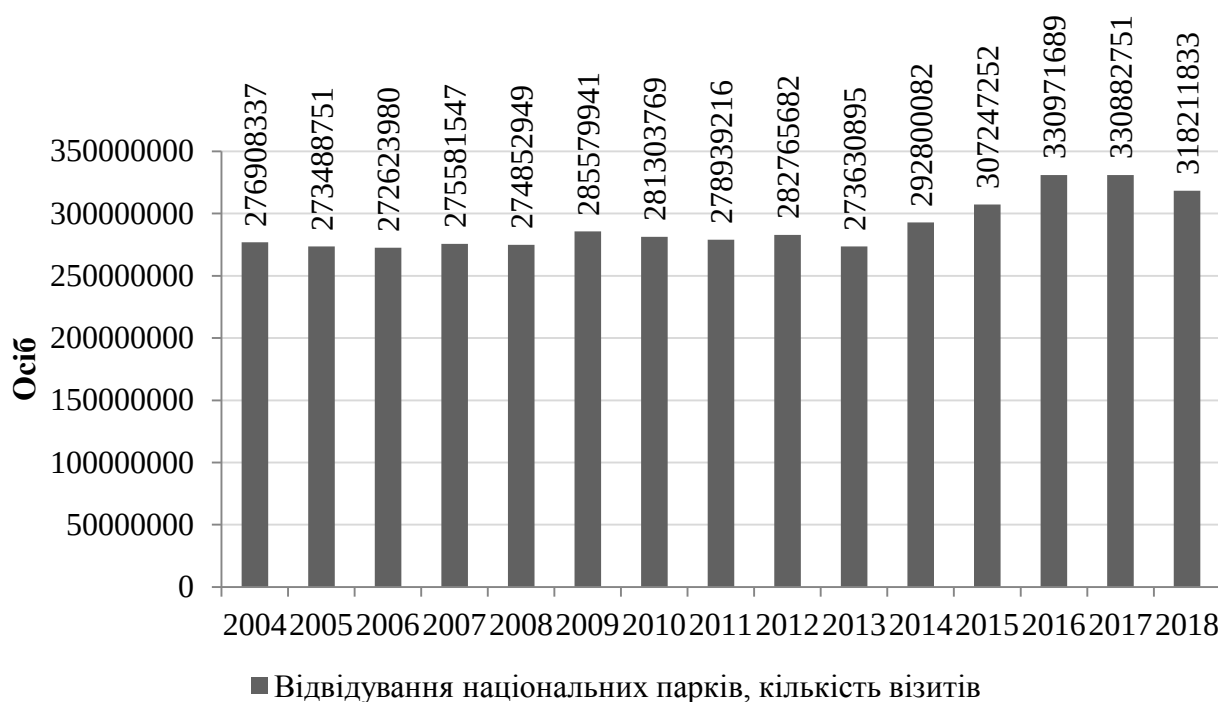


Рис. 2.30. Кількість відвідувачів національних парків у 2004-2018 рр., осіб

Джерело: складено автором на основі [47]

У табл. 2.4 подано дані про відвідування різни підрозділів національних парків США у 2016-2018 рр.

Таблиця 2.4

Відвідування підрозділів національних парків в США у 2016-2018 рр.,
осіб

Тип	2016	2017	2018
Національне озеро	4343000	4821208	2711828
Національний пам'ятник	25728513	26333165	22180695
Національний парк	82895409	85451798	85878500
Національний бульвар	32802051	31415912	29846041
Національний заповідник	3541952	3446867	3427318
Національна зона відпочинку	50331201	52107818	51022484
Національна резервація	107865	130276	142250
Національна річка	5166429	5003218	4915331
Національне узбережжя	19797234	18472367	18325744
Національна дика та мальовнича річка	1460635	1473844	1385082
Парк (інше)	8942596	9334812	8691360

Джерело: складено автором на основі [47]

Як видно з табл. 2.4, найбільш кількість відвідувань припадає на національні парки, у 2018 р. їх відвідало 85,87 млн. відвідувачів.

За підрахунками Геологічної служби США та Служби національних парків В США. Навіть у кризовому 2020 році за рахунок відвідувачів загалом вдалося зібрати 28,6 \$ млрд., і забезпечити 234,0 тис. робочих місць. Парки відвідали 237 млн. відвідувачів – це на 27% менше ніж у 2019 р. Причина у пандемічних обмеженнях, для порівняння у 2019 р. за рахунок національних парків економіка США отримала 41,7 \$ млрд. [47].

Найбільший вплив від відвідувачів парків зазнав сектор житла: за оцінками, у цьому секторі на національному рівні було створено 43100 робочих місць. Другій за величиною вплив зазнав ресторанний сектор, де було створено також 45900 робочих місць на національному рівні.

Відвідувачі національних парків витратили у 2020 р. приблизно 14,5 \$ млрд. у громадах, які оточують парки. Приблизно 5,0 \$ млрд. витрачено на проживання в готелях, мотелях, номерах типу «ліжко та сніданок» та на інші види житла, також витрачено 0,4 \$ млрд. на оплату кемпінгів. Витрати на харчування відвідувачів національних парків становили у 2020 р. приблизно 3,0

\$ млрд. на обіди в ресторанах та барах, та ще 1,1 \$ млрд. витрачено на купівлю їжі в продуктових магазинах (рис. 2.31) [47].

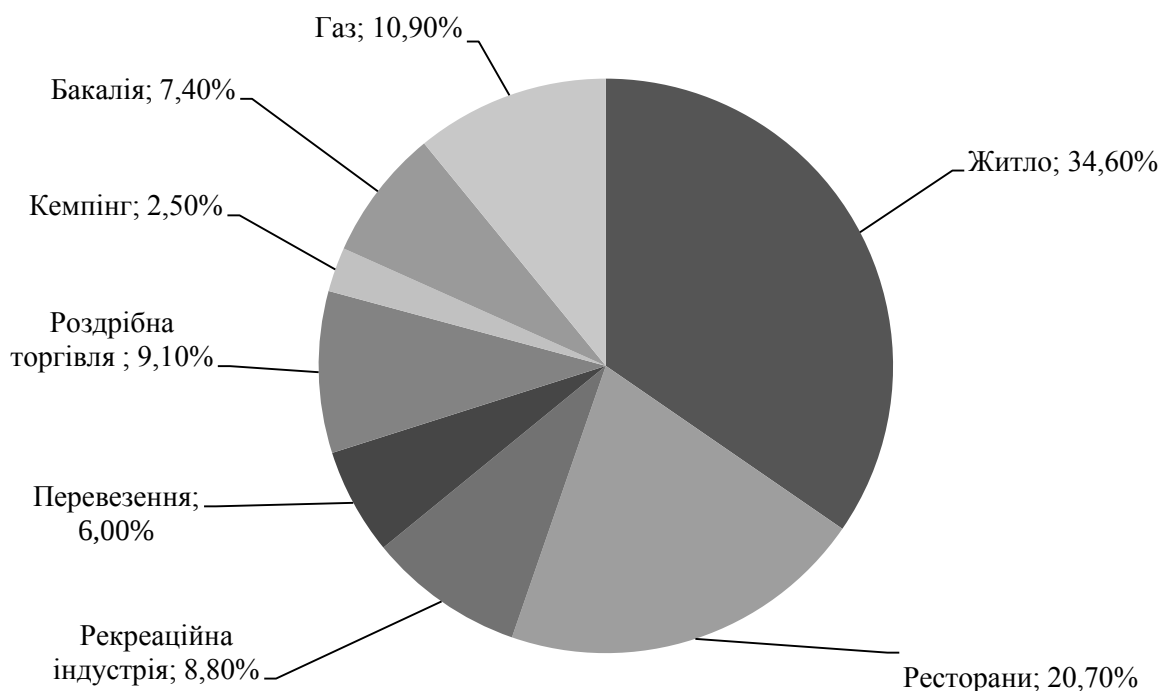


Рис. 2.31. Витрати відвідувачів національних парків у 2020 р. за групами витрат, %

Джерело: складено автором на основі [47]

У 2020 році витрати відвідувачів Національних природних парків безпосередньо підтримали приблизно 141 500 робочих місць, 4,3 \$ млрд. доходу від праці, 7,4 \$ млрд. доданої вартості та 11,8 \$ млрд. внеску в національну економіку країни (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Економічний внесок у національну економіку США від відвідувачів національних природних парків у 2020 р.

Сектор	Робочі місця	Дохід від праці, \$ млрд.	Додана вартість, \$ млрд.	Внесок в економіку, \$ млрд.
1	2	3	4	5
Житло	43100	1,65	3,27	5,03
Ресторани	45900	1,1	1,69	3,01
Рекреаційна індустрія	18100	0,5	0,7	1,28
Транспорт	6200	0,24	0,57	0,87

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4	5
Роздрібна торгівля	14300	0,37	0,45	0,67
Кемпінг	6900	0,21	0,25	0,36
Бакалія	4100	0,14	0,2	0,3
Газ	2900	0,12	0,17	0,26
Загальний прямий ефект	141500	4,33	7,36	11,78
Вторинний ефект	92400	5,39	9,35	16,85
Загальний ефект	233900	9,72	16,71	28,63

Джерело: складено автором на основі [47]

Вторинні наслідки витрат відвідувачів підтримали, за оцінками, додаткові 92 400 робочих місць, 5,4 \$ млрд. доходу від праці, 9,4 \$ млрд. доданої вартості та 16,9 \$ млрд. внеску в національну економіку. У сукупності витрати відвідувачів Національних природних парків підтримали приблизно 233 900 робочих місць, 9,7 \$ млрд. доходу від праці, 16,7 \$ млрд. доданої вартості та 28,6 \$ млрд. внеску в економіку країни.

Результатом діяльності об'єктів екологічного туризму є залучення коштів для розвитку економіки прилеглих до них районів. Значущість такого виду туризму в даному регіоні є актуальним в наш час, оскільки він виконує суттєву роль, для збереження унікальної природної спадщини територій, які використовуються для туристичних цілей, для залучення більшої кількості туристів і тим самим принесення економічних вигод.

Отже, за проведеним дослідженням сектору екологічного туризму в США, можна зробити висновок, що він характеризується тенденцією до зростання та здійснює значний вклад в економіку країни. Найбільш популярний напрям серед американських еко-туристів – відвідування національних парків країни.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В США

3.1. Дослідження системи управління екологічного туризму в США

США, як велика континентальна країна з величезними і різноманітними природними ресурсами, має давні традиції екологічного туризму на державних і приватних землях, у водах від узбережжя до узбережжя.

Індустрія екологічного туризму в США є переважно приватною власністю та керується на місцях. Однак уряд США має кілька великих агенцій із управління земельними та водними ресурсами, які підтримують та сприяють екологічному туризму (рис. 3.1).



Рис. 3.1. Агенції, що підтримують та сприяють розвитку екологічного туризму в США

Джерело: складено автором на основі [56]

Ряд об'єктів екологічного туризму також знаходяться під управлінням державних та місцевих органів влади. Крім того, Національне опитування приватних землевласників 2017 року показує, що 47% сільських власників землі дозволяють рекреаційно використовувати свою землю не членам сім'ї на майже 60% приватної землі в США [56].

У табл. 3.1 подано діяльність окремих урядових установ США у сфері розвитку екологічного туризму як на внутрішньому ринку, так і за кордоном.

Таблиця 3.1

Діяльність урядових установ США у сфері розвитку екологічного туризму

Назва установи	Напрями діяльності
1	2
Міністерство сільського господарства та лісової Служби США	Лісова служба управляє 700 мільйонами акрів національних лісів і дикої природи в США і прагне надавати якісні можливості для відпочинку відповідно до принципів сталого управління екосистемою через програми, послуги, навчання та інтерпретацію з питань охорони природи, а також партнерство з громадою. Служба співпрацює з понад 6000 приватними туристичними гідами.
Служба Національних парків	Служба національних парків керує системою національних парків з подвійним мандатом щодо збереження природних ресурсів та надання можливостей для відпочинку. Національні парки пропонують захищені екосистеми для огляду та багатьох видів активного відпочинку, а також широкі інтерпретаційні програми та об'єкти, які все більше поєднуються з природним ландшафтом.
Служба риби та дикої природи	Служба риби та дикої природи США бере участь у багатьох програмах екологічного туризму. Наприклад, 538 національних заповідників дикої природи Національної системи дикої природи та 37 районів управління водно-болотними угіддями зберігають весь набір екосистем США. Відповідно до Закону про покращення системи національного заповідника дикої природи від 1997 року, притулки надають відвідувачам можливість насолоджуватися спостереженням за дикою природою, фотографуванням дикої природи, екологічною освітою, інтерпретацією, риболовлю та полюванням.
Бюро землеустрою	Бюро має кілька програм, які сприяють екологічному туризму. Бюро є одним із перших партнерів у створенні Національної програми дикої природи, яку можна спостерігати. Бюро співпрацювало з розробкою державних мереж огляду дикої природи та пов'язаних з ними путівників з огляду дикої природи, які є частиною національної серії довідників. На національному рівні існує приблизно 300 визначених зон для огляду дикої природи на землях від Аляски до Флориди. Крім того, Бюро землеустрою було основним прихильником розвитку програми «Leave No Trace», спонсором якої є Лісова служба США. «Leave No Trace» - це загальновизнана програма навчальних та освітніх матеріалів, яка навчає громадськість, а також федеральних і державних землевпорядників щодо мінімального впливу на відпочинок на природі.
Бюро меліорації	Залучення Бюро меліорації до екологічного туризму здійснюється через програми управління з різними державними та неурядовими партнерами. Заходи, пов'язані з екологічним туризмом, є популярними розвагами на більш ніж 288 озерах у 17 західних штатах.

Продовження табл. 3.1

1	2
Національне управління океанічних і атмосферних досліджень	Національне управління океанічних і атмосферних досліджень керує Національною програмою морського заповідника, яка служить опікуном для системи з 13 підводних парків, що охоплюють 18 000 квадратних миль морських вод і вод Великих озер, з місією співпрацювати з громадськістю, щоб збалансувати задоволення і використовувати при тривалому зберіганні. Це включає підвищення обізнаності громадськості про морську спадщину США, наукові дослідження, моніторинг, розвідку, освітні програми та роз'яснювальну роботу.
Агентство з охорони навколишнього середовища	Агентство з охорони навколишнього середовища має різноманітні програми, які можуть надати населеним пунктам, штатам і підприємствам корисну екологічну туристичну інформацію, включаючи дані, тематичні дослідження, технічну допомогу та безкоштовне програмне забезпечення.

Джерело: складено автором на основі [56]

Досвід США показує, що низка факторів є важливими для планування, розвитку та підтримки успішних заходів з екологічного туризму (рис. 3.2).

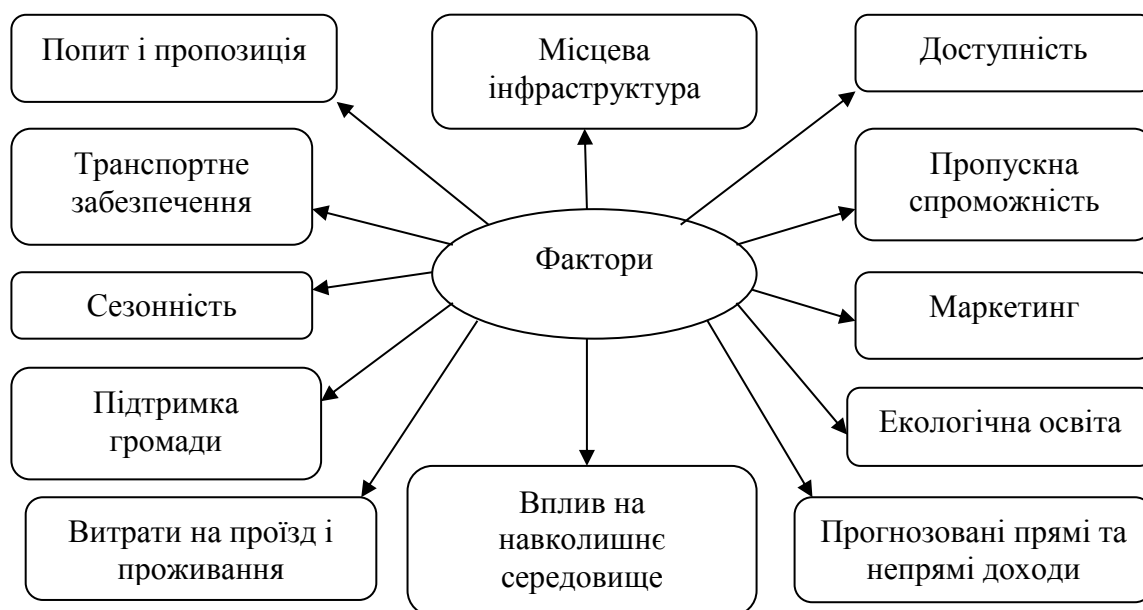


Рис. 3.2. Фактори, які впливають на планування, розвиток та підтримку екологічного туризму в США

Джерело: складено автором на основі [56]

Зростання населення країни, збільшення доходів та наявність вільного часу сприяє збільшенню попиту на туризм, включаючи екологічний

туризм. Хоча немає консолідованих даних про всі види екологічного туризму в США, за оцінками, американці витрачають мільярди доларів на рік. На федеральних землях щорічно туристи відвідують національні ліси, парки, пам'ятники, історичні місця, зони відпочинку, заповідні території та заповідники - більшість із цих відвідувань включають огляд визначних пам'яток, походи, спостереження за дикою природою, підводне плавання або інші форми екологічного туризму.

Залучення громади має важливе значення у всіх аспектах розробки та планування політики державного сектору екологічного туризму. Оскільки потенційні конфлікти можуть виникнути між інтересами захисту та інтересами розвитку туризму.

Наприклад, Національний навчальний центр «Бюро землеустрою» пропонує своїм працівникам спеціальні курси по роботі з громадами. Іншим прикладом є програма «Ріки та стежки» Служби національних парків, яка призначена для допомоги громадам у плануванні відпочинку на природі, пов'язаному із збереженням річок, збереженням відкритого простору та розбудовою стежок і зелених доріжок [56].

Досвід США показує, що найуспішнішими заходами з екологічного туризму є ті, які розробляють інфраструктуру, програми та рівні відвідувачів, щоб підтримувати екосистеми, від яких залежить екологічний туризм, у контексті загальної структури управління ресурсами. Наприклад, рівні відвідуваності національних заповідників дикої природи визначаються в контексті плану управління притулком на основі низки факторів, включаючи сезонний рівень води, діяльність гніздування та моделі міграції, з метою забезпечення якісного досвіду при підтримці болота та його дикої природи. Екологічна освіта також є ключем до розвитку інтересу до ресурсу екологічного туризму, поваги до нього та його охорони. У цьому відношенні результативними виявилися інтерпретаційні виставки та екскурсії на місця [56].

Екологічно-туристична діяльність у США підлягає регулюванню на різних рівнях уряду залежно від їх розташування та статусу. Як правило,

діяльність із землекористування та управління регулюється на державному рівні. Вплив таких державних та місцевих нормативних актів прямо чи опосередковано на екологічний туризм може бути пов'язаний із встановленням найкращої практики чи кодексів поведінки, зонуванням, заходами захисту навколишнього середовища, вимогами до будівництва, ліцензуванням гідів та автобусів, штрафами за неналежне утилізацію відходів, вхідними платежами та використанням об'єкти екологічний туризму. Вони можуть сильно відрізнятися від штату до штату і, як правило, відображають пріоритети місцевих жителів [56].

Правила, що стосуються місцевості, часто спрямовані на мінімізацію специфічних впливів на навколишнє середовище від присутності людини в зоні (шум, пішохідний рух і витоптування, збір рослинних і тваринних матеріалів), що може спричинити ерозію, гніздування птахів, а в деяких випадках змінювати структуру громади в чутливих екосистеми.

Державні та регіональні органи влади чи комісії також беруть участь у регулюванні екологічного туризму. Двома державними агенціями з широкими повноваженнями щодо зонування та управління землекористуванням на великих територіях з використанням екологічного туризму є Агентство парку Адірондак у Нью-Йорку та Комісія Пайнлендс у Нью-Джерсі [56].

Комісія Великих озер, яка складається з восьми штатів і двох канадських провінцій, координує політику, дослідження та розробки з питань, що становлять регіональний інтерес, і вирішує низку питань, пов'язаних із захистом навколишнього середовища [56].

Крім того, національні закони, такі як Закон про чисту воду, Закон про чисте повітря та Закон про зникаючі види, мають широкі повноваження, які впливають на всі види діяльності, включаючи діяльність екологічного туризму, на державних і приватних землях і водах Концесії США, в національних лісах, парках та заповідниках дикої природи.

Сталість індустрії екологічного туризму в США залежить від збереження ресурсів, освіти громадськості та постачальників, а також хороших бізнес-

планів і заходів. У наступні кілька десятиліть попит американців на відпочинок на свіжому повітрі, такі як піші прогулянки та спостереження за дикою природою, може перевищити пропозицію [56].

Загальний попит сильно обумовлений демографічними показниками, змінами способу життя, достатку тощо. Зростання екологічного туризму в певних місцях частково пояснюється рекламною діяльністю місцевих, регіональних і державних туристичних агентств, які включають Інтернет-сайти та туристичні рекламні брошури у вітальних центрах вздовж основних доріг, готелів та аеропортів.

Спираючись на широкий досвід маркетингу туризму, багато штатів розробили посібники з екологічного туризму та забезпечують навчання для підприємців, які планують надавати послуги з екологічного туризму. Наприклад, Кооперативна програма розвитку природного туризму Департаменту парків, відпочинку та туризму Техасу розробила програму, щоб допомогти тим, хто зацікавлений дізнатися більше про бізнес екологічний туризм. Інститут Строма Турмонда Університету Клемсона підготував «Підприємства, засновані на природному туризмі: рекомендації щодо успіху», які доступні в Інтернеті. Кілька університетів, таких як Університет Айдахо та Університет Джорджа Вашингтона, зараз пропонують дипломи з менеджменту туризму, включаючи вивчення екологічного туризму [56].

Асоціації екскурсоводів по всій країні, такі як America Outdoors, Асоціація професійних гідів штату Мен та Американська асоціація гірських гідів, пропонують своїм членам рекламні послуги, професійні стандарти у формі добровільних кодексів поведінки, розроблених асоційованими членами, і форум, на якому співпрацювати над законодавством, що стосується їх галузі. Вони також пропонують загальнодоступні довідники кваліфікованих гідів з екологічного туризму [56].

Деякі інші організації сприяють освіті споживачів і постачальників. Наприклад, Альянс з охорони рослин, що складається з 10 федеральних агенцій та 180 державних і приватних організацій, підтримує

великий веб-сайт з інформаційними та освітніми матеріалами та розміщує загальнонаціональний календар подій про місцеві рослини, у якому перелічено час перегляду різних польових квітів, рослинних подій за штатами, реставраційні проекти та освітні програми [56].

Національна програма дикої природи, яку можна спостерігати, - це державно-приватне партнерство кількох агенцій із землеустрою США, неурядових організацій та кількох штатів, включаючи Каліфорнію і Небраску. Програма розширює можливості перегляду дикої природи, надає освіти про дику природу та її потреби, а також сприяє активній підтримці збереження дикої природи. Згідно з програмою, державні комітети розробили державні путівники для огляду дикої природи та спеціальні знаки вздовж автомагістралей, щоб спрямовувати глядачів до визначених місць [56].

Важливим аспектом багатьох заходів в сфері екологічного туризму у США є моніторинг попиту та операційних витрат і вигод з метою максимального підвищення ефективності при збереженні природних ресурсів, від яких залежить туризм. Це включає моніторинг рівнів діяльності (наприклад, виміряний щорічними днями відвідувачів), прибутків для постачальників, вигод для зацікавлених сторін та моніторингу стану природних ресурсів.

З 1960 року федеральні агентства США регулярно оцінюють відпочинок на природі. Один із таких заходів, Національне дослідження з питань відпочинку та навколишнього середовища, координується Лісовою службою та Національним управлінням океанографії та атмосфери, аналізує рекреаційні потреби на природі та екологічні інтереси американців на основі 50000 домогосподарств усіх етнічних груп. Федеральні агенції землеустрою використовують різноманітні інструменти для вимірювання використання відвідувачів.

Управління статистики громадського користування збирає та проектує щорічну кількість відвідувачів національних парків. Ці дані показують, наприклад, що національний парк Грейт-Смокі-Маунтінс приваблює близько 9,0 мільйонів відвідувачів щороку.

Економічні переваги екологічного туризму в багатьох місцевих громадах по всій країні є доволі значними. Вони приносять десятки мільйонів доходу місцевим громадам. Тільки національний заповідник дикої природи Чінкотіг на узбережжі Вірджинії приніс у 2018 р. 21,0 мільйон доларів від відвідувачів-нерезидентів, підтримуючи 545 місцевих робочих місць. Дослідники птахів, які відвідали притулок Санта-Ана, притулок Лагуна Атаскоса та заповідник Сабаль Палм-Одубон, внесли понад 59 мільйонів доларів прямих витрат у Нижню долину Ріо-Гранде.

Служба національних парків використовує модель генерації грошей, щоб оцінити вплив відвідувачів парку на навколишні місцеві економіки з точки зору внеску в продажі, доходи та робочі місця. Ці кількісні показники економічних вигод використовуються для планування парку, управління концесіями, обґрунтування бюджету, аналізу політики та маркетингу.

Отже, у сфері управління та розвитку екологічного туризму в США працюють державні служби, місцеві громади та приватний сектор. Тенденції в індустрії екологічного туризму США вказують на зростання кількості освічених екологічних туристів.

3.2. Визначення потенційних груп еко-туристів для США

Екологічний туризм - це форма сталого туризму, сфокусована на відвідуванні незачеплених антропогенним впливом природних територій. Екологічний туризм може бути визначений як природний туризм, який робить внесок у збереженні природи - при належному управлінні досягається баланс між використанням та збереженням.

США – країна яка має значний потенціал для розвитку екологічного туризму, та залученні до країни екотуристів з усього світу.

Екотуристів цікавлять природні ландшафти, флора та фауна, нетривіальні, унікальні враження. Все частіше туристи віддають перевагу

нетрадиційним, менш розкрученим напрямкам туризму. Особливо це стосується мандрівників з економічно розвинених країн Західної Європи, Канади та ін.

Європейські еко туристи, як правило, мають хорошу освіту, а отже, і високий соціально-економічний статус; подорожують більше одного-двох разів на рік. Що мотивує цих туристів, то це природне довкілля місць, які вони відвідують. Вони також люблять дізнаватися про спосіб життя місцевого населення, його локальну культуру і традиції.

Екологічний туризм тісно пов'язаний із:

- пригродницьким туризмом,
- сільським туризмом,
- агротуризмом,
- туризмом з метою спостереження за дикою природою,
- обциним туризмом (community-based tourism).

Європейські еко туристи, як правило, люблять активні заходи на відкритому повітрі: велосипедні та байдаркові тури, прогулянки верхи і так далі.

Для європейських природних туристів велике значення мають охорона здоров'я та безпека місця відвідування, теж саме стосується транспортних засобів, місць розміщення, поінформованості місцевих гідів, котрі повинні добре знати місцевість і знати, які місця безпечні для відвідування, а які ні.

Для більшості еко туристів туристів автентичність має більш важливе значення, ніж розкіш. Їм подобається зупинятись в унікальних невеликих готелях, якими володіє місцеве населення і які по можливості відображають місцеву природу та культуру, а також надають мінімальний вплив на місце. Проте вони є досить вимогливими з погляду стандартів обслуговування та комфорту: зокрема, до чистоти в номерах, зручних місцях для сну, та гарного, збалансованого харчування.

Європейські туристи переважно вибирають відпочинок на природі, щоб насолодитися природними ландшафтами. Найчастіше вибір напрямку

важливіший за рівень обслуговування. Можна стверджувати, що в останні роки автентичність стала основним трендом у туризмі, і найближчим часом це не зміниться.

Європейські туристи шукають унікальні, осмислені враження, яких вони не відчували раніше. США має великі природні та культурні ресурси, щоб надати такі враження.

Екотуристи також люблять відкривати для себе місцеву культуру. Для цього вони прагнуть спілкуватися із місцевими жителями. Очікується, що найближчими роками ця тенденція збережеться. Деякі приклади заходів, що мають цінність для природних туристів:

- відвідування об'єктів культурної спадщини або місцевих громад;
- проживання в готелі, яким володіє місцеве населення;
- участь у майстер-класах із місцевим населенням,
- освітні заходи.

Виходячи з усього вищесказаного, для подальшого розвитку екологічного туризму в США пропонуємо орієнтуватися на три наступні цільові групи (рис.3.3).

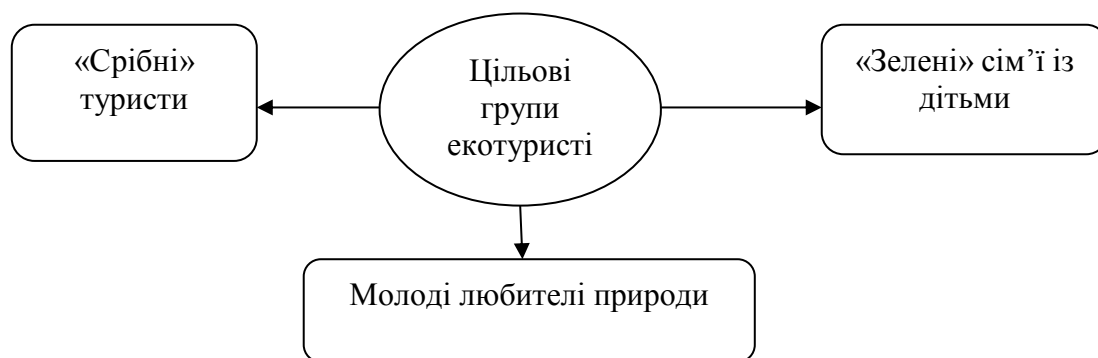


Рис. 3.3. Основні цільові групи екотуристів для США

Джерело: складено автором

«Срібні» туристи – це досвідчені мандрівники старшого віку, які насолоджуються спокійною природною обстановкою. Зростаюча кількість літніх громадян в Європі робить це напрямлення туризму перспективним.

Досвід країн Європейського союзу показує, що туристи з цієї групи готові до вищих витрат за туристичні послуги, шукають нетривіальний досвід та враження. Особливо популярний екологічний туризм у літніх європейців, які є його найбільшою цільовою групою. Вік туристів у цьому сегменті – від 50 до 70 років. Вони мандрують без дітей. Багато з них є досвідченими мандрівниками, які насолоджуються спокійною обстановкою у природній природного середовища. Вони готові до витрат вище середнього і готові платити більше за нетривіальні враження. Вони, як правило, прагнуть більш комфортного відпочинку, ніж туристи молодших вікових груп.

Важливо, люди похилого віку сьогодні багатші і мають краще здоров'я, якщо порівнювати з попередніми поколіннями європейців, оскільки ведуть активніший спосіб життя. Вони також гнучкіші для вибору часу подорожей, ніж інші групи туристів. Сучасні туристи старшого віку більше звертають увагу на отримання нових вражень ніж попередні покоління. Їм подобається бути активними, вчитися, відкривати для себе нове і насолоджуватися враженнями. Їх особливо цікавить відпочинок, що поєднує у собі природу, культуру, «м'які» пригоди та зустрічі з місцевими жителями.

Ще один ключ до залучення туристів старшого віку - звернутися до їхніх почуттів. У контексті США це може означати включення елементів ностальгійного туризму до програми відвідування цінних природних територій.

Ще одна відмінна риса цієї цільової групи полягає в тому, що такі туристи частіше користуються професійними послугами гідів, інструкторів та туроператорів. Туристи старшого віку частіше вибирають пакетну туристичну пропозицію, ніж туристи у молодших вікових групах. Основна причина полягає в тому, що вони вважають пакетні тури більш надійними. Також туристи старшого віку вимагають докладної, опрацьованої інформації: їм потрібен докладний графік із вказаним часом та переліком заходів. Як правило, вони вважають за краще подорожувати групами по 20-25 осіб, оскільки люблять зустрічатися з іншими людьми і почуваються у групі безпечніше.

Переваги залучення європейських «срібних» туристів до відвідування США в якості екотуристів (рис. 3.4).

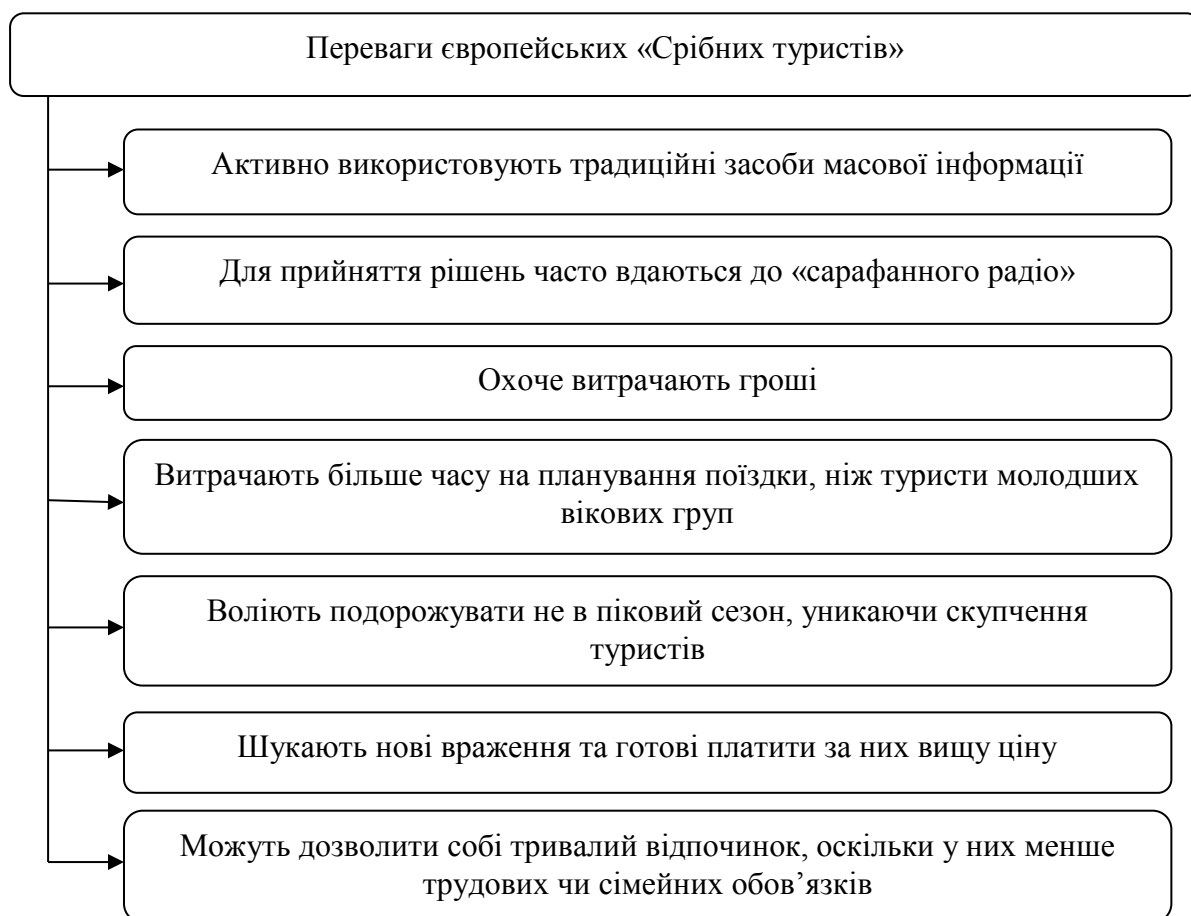


Рис. 3.4. Переваги європейських «Срібних» туристів

Джерело: складено автором

В США існують дуже хороші умови для збільшення кількості іноземних туристів за рахунок цієї цільової групи. Рекомендуємо орієнтуватися на «срібних» туристів при розробці нових туристичних продуктів. Особливу увагу приділивши підготовці кваліфікованих гідів по природним територіям, що володіють іноземними мовами, а також просування продуктів у закордонних ЗМІ, як цифрових, так і «традиційних» (газетах, телебаченні).

Наступна група туристів на яку варто звернути увагу при розробці та просуванні екологічного туризму в США – це «Молоді любителі природи» (орієнтовний вік - 18-44 років) є другим за величині цільовим сегментом для

екологічного туризму. Більшість із них багато подорожували і всі більше зацікавлені у вивченні нових напрямів, зокрема усередині країни, багато хто з них мають великий досвід подорожей та проживання за кордоном.

У межах цього цільового сегменту, можна виділити дві підгрупи туристів:

1. «Високий дохід, мало часу»: молоді фахівці з високими доходами, але з обмеженим часом для мандрівок. Їм переважно від 31 до 44 років. Вони часто їздять парами, хоча в рамках цієї вікової групи є і туристи-одиначки. Люди в цій групі шукають незвичайні та незабутні враження. Вони хочуть як найкраще провести свою відпустку. Для них важливим є комфорт.

2. «Менший щоденний бюджет, набагато більше часу»: у цій групі вік туристів в основному від 18 до 30 років. Це туристи-походники та мандрівники в академічній відпустці. У них невеликий щоденний бюджет, але вони подорожують протягом більш тривалих періодів часу, від місяця до року, вибираючи дешевше житло. Вони прагнуть взаємодії з місцевим населенням, активно відвідують місцеві заходи та пробують місцеві продукти.

Молоді любителі природи дедалі більше цікавляться невеликими груповими подорожами (до 12 осіб). Подорожі невеликими групами мають кілька переваг, таких як зустрічі з однодумцями, обмін досвідом, безпека, а також підтримка спілкування в соціальних мережах до та після поїздки. Невеликий розмір групи також дозволяє туристам випробувати сильніший ефект занурення у подорож.

Молоді туристи найчастіше обирають такий формат подорожей, щоб залишатися на зв'язку: любителі природи та активного відпочинку беруть із собою телефон або планшет, щоб відобразити свою відпустку або підтримати зв'язок із близькими.

Представники цієї цільової групи найчастіше планують свою поїздку онлайн, використовую для збору інформації та обміну досвідом:

- соціальні мережі — Instagram, Facebook, Twitter та YouTube;
- форуми про подорожі, як Lonely Planet's Thorn Tree;
- сайти з відгуками - TripAdvisor, Zoover та ін.

Наступна потенційна категорія екотуристів для США - «Зелені сім'ї». Це сім'ї з дітьми - вони також є важливим цільовим сегментом екологічного туризму. Цю групу характеризує увага до співвідношення якості обслуговування, безпеки та ціни туристичного продукту. Як правило, «Зелені сім'ї» зацікавлені у відпочинку, що поєднує в собі культурне збагачення та першокласні враження. Також примітно, що в європейських країнах екологічна освіта починається вже в школі, що природно підштовхує дітей цікавитися екологічним туризмом, залучаючи також і своїх батьків.

Важливо відзначити, що однією з найзручніших форм екологічного туризму для сімей з маленькими дітьми було б відвідування екологічних троп.

Отже, саме на ці три зазначені вище групи туристів, варто звернути увагу при розробці стратегії розвитку та просування екологічних туристичних продуктів США на Європейському туристичному ринку.

Крім того, хотілося б підкреслити важливість цільової роботи з невеликими туристичними операторами на європейському ринку, що спеціалізуються на сімейному відпочинку, пропонують «пакетні рішення» для сімей із різним бюджетом. Європейські любителі активного відпочинку на природі часто користуються професійними послугами, наприклад, туроператорами та гідами.

3.3. Пропозиції розвитку екологічного туризму в США

Для подальшого розвитку екологічного туризму та залучення більшої кількості туристів пропонуємо програму розвитку екологічного туризму для важливої природної пам'ятки американського штату Вайомінг та священного місця для місцевих індіанських племен - Скелі Башта Диявола.

Статус національної пам'ятки дозволяє захищати природну та культурну спадщина території з урахуванням інтересів корінного населення та водночас використати її туристичний потенціал.

Башта Диявола - монолітний масив вулканічного походження, розташований на північному сході штату Вайомінг, в окрузі Крук, поблизу гір Блек-Хіллс. Скеля заввишки 386 м над річкою Белл-Фурш. Площа території заповіднику 5,45 км² (рис. 3.5).

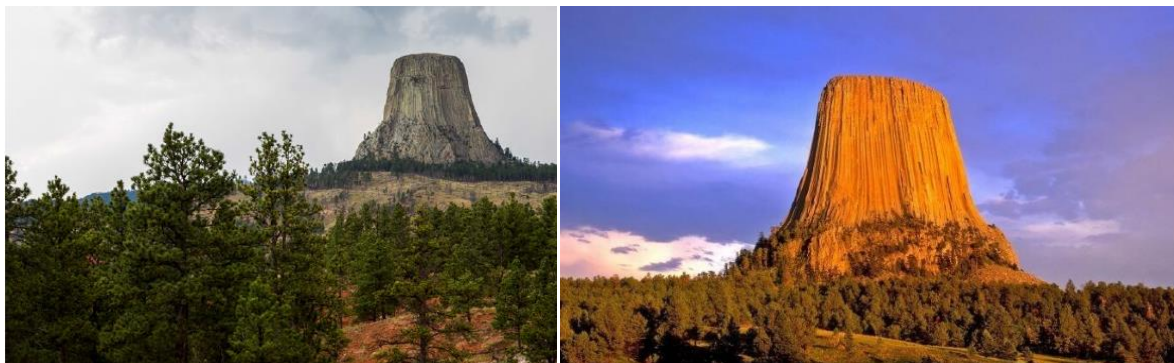


Рис. 3.5. Башта Диявола, штат Вайомінг, США

Джерело: [2]

Вчені сперечаються про її походження, але сходяться у тому, що моноліт почав формуватися з магми близько 50 млн. років тому. Скеля здавна була сакральним місцем для корінного населення території: індіанці 20 племен склали про неї безліч легенд і досі проводять тут свої обряди. У 1906 році з ініціативи президента США Теодора Рузвельта Башта Диявола була оголошена першим національним пам'ятником країни.

Окрім самої Башти Диявола це коридор річки Белл-Фурш, поле валунів (масивні уламки скелі біля її підніжжя), червоні скелі геологічної формації Сперфіш, старі хвойні риштування.

Рослинний світ: на території парку налічується близько 500 видів рослин. Уздовж стежок можна побачити безліч диких квітів. Серед дерев домує жовта сосна, в низинах зустрічаються тополі, дуби, осики та черемха.

Природний світ: близько 40 видів ссавців та 160 видів птахів, у тому числі білохвості та чорнохвості олені, вилороги, бурундуки, лучні собачки, ласки, кажани, білоголові орлани, віргінські філіни та ін. У річці Белл-Фурш водяться піскар, сом.

У табл. 3.2 подана інфраструктура території парку Башта Диявола.

Таблиця 3.2

Інфраструктура території парку Башта Диявола

Інфраструктура	Опис
Дорожньо-стежкова мережа	По периферії парку проходить автомобільна дорога із з'їздами до об'єктів інфраструктури. Навколо Башти Диявола прокладено п'ять оглядових стежок різної протяжності та складності. Тільки одна з них асфальтована. Співробітники підтримують стан стежок лише в теплий сезон - взимку вони не обслуговуються. Жоден маршрут поки що не доступний для маломобільних груп населення
Навігація	Стежки забезпечені вказівниками та інформаційними щитами, що розповідають про природу та культурне спадщина парку. Особливість парку - знаки, пов'язані ні з сакральною цінністю території для племен індіанців. Такі знаки повідомляють відвідувачам, що з поваги до традицій корінного населення не слід сходити зі стежок, а також чіпати молитовні стрічки - шматки тканини, прив'язані до дерев у ритуальних цілях.
Транспорт та пересування	Дістатись до Башти Диявола можна на автомобілі, мотоциклі, велосипеді або екскурсійному автобусі. Громадський транспорт до парку не ходить. Головна парковка на 200 місць розташована біля туристичного центру та влітку швидко заповнюється. Парк не має можливості розширювати автостоянку, тому в теплий сезон адміністрація рекомендує користуватися двома меншими додатковими парковками або паркувати машину за межами парку, плануючи подорож з урахуванням паркувальної години пік з 10:00 до 15:00.
Розміщення	З травня до жовтня на території парку працює кемпінг на 46 місць. З них три призначені для великих груп (до 20 осіб і 4 машин), а чотири – пристосовані для мало мобільних груп населення. У кемпінгу є туалети, доступ до питної води, місця для пікніків, а також амфітеатр щодо заходів. Відвідувачі можуть зупинитися в готелі або мотелі в районі найжорсткіших населених пунктах або в кемпінгах розташованого поблизу національного лісу Блек-Хіллс.
Об'єкти	Крім піших стежок та кемпінгу в інфраструктуру парку входить туристичний центр. У ньому можна отримати інформацію від співробітників, взяти карти та брошури, оглянути експозицію про природне та культурний спадщині території, зареєструватися для сходження на Башту Диявола. При центрі також працює книгарня магазин з сувенірами, товарами для відпочинку на природі та продуктами. Поруч розміщені туалети, місця для пікніків та відпочинку, питні фонтанчики. Неподалік кемпінгу встановлено знаковий об'єкт парку - скульптура «Кільце священного диму», присвячена зв'язку Башти Диявола з легендами індіанських племен.

Джерело: складено автором на основі [41]

Основні категорії відвідувачів парку Башта Диявола:

- самостійний турист;
- група туристів;
- сім'я з дітьми;

- група школярів;
- скелелаз;
- літня людина / літня пара;
- маломобільні групи населення;
- місцевий житель;
- рибалка.

Таким чином, базуючись на даних категоріях туристів, пропонуємо розробити наступні подієві програми та заходи, які будуть сприяти залученню ще більшої кількості екотуристів до парку Башта Диявола.

Рейнджерська програма для дітей та дорослих (рис. 3.6).

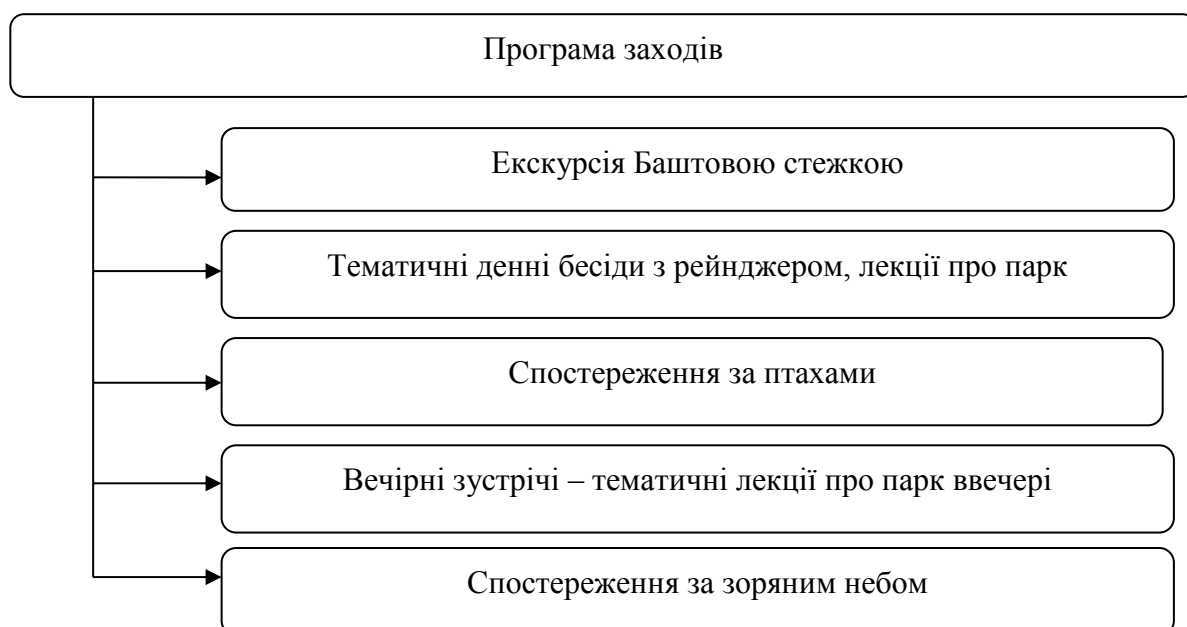


Рис. 3.6. Запропонована Рейнджерська програма в парку Башта Диявола для дітей та дорослих

Джерело: розроблено автором

Наступна пропозиція освітня програма для дітей «Юний рейнджер».

Пізнавально-ігрова програма для дітей від 4 років. Під час гри дітям видають зошити із завданнями, які можна виконувати в парку. Після прогулянки зошит потрібен принести до інформаційного центру, щоб пройти посвяту у «Юного рейнджера» та отримати бейдж. Дану програму варто

популяризувати серед шкіл США, пропонуючи екскурсії по парку Башта Диявола. Це дозволить залучити більше відвідувачів, оскільки майже всі діти в США бажають стати рейнджерами та вважають це престижним.

Для кращого просування та залучення більшої кількості шкіл та школярів, в якості туристів до парку Башта Диявола, можна запропонувати проведення безкоштовного уроку на одну із пов'язаних із національним пам'ятником тем, від історії штату Вайомінг до екології. Для шкіл, які знаходяться на далекій території, в інших штатах можна проводити такий урок он-лайн.

Для просування відомосте про парк Башта Диявола на міжнародному туристичному ринку, необхідно укласти угоди з туристичними операторами з різних країн, які б популяризовали парк серед місцевого населення, та пропонували екологічні туристичні продукти. Ключову інформацію щодо парку варту дублювати різними мовами, особливу увагу необхідно приділити мовам Європейських країн. Створення відео презентацій із субтитрами на різних мовах, та викладення її у вигляді рекламного ролику на YouTube дозволить розповсюдити інформацію стосовно Башти Диявола, як об'єкту екологічного туризму серед багатьох людей, що в свою чергу буде сприяти збільшенню туристичного потоку до парку. Відео-ролики для YouTube пропонуємо за наступною тематикою (рис. 3.7).



Рис. 3.7. Приклади відео-роликів для просування парку Башта Диявола на YouTube

Джерело: складено автором

Варто розбудовувати мережу партнерств, просувати парк в соціальних мережах, що дозволить йому підтримувати фінансову стійкість, розвивати інфраструктуру та освітні програми. На сторінках в соціальних мережах варто використовувати декілька мов, для більш зручного сприйняття інформації про парк потенційними іноземними туристами.

Розвивати партнерство з приватним сектором, надаючи дозволи на ведення бізнесу тим, хто відповідає цілям та цінностям парку, що дозволить контролювати якість надаваного сервісу на території парку та отримати додатковий прибуток.

На сьогодні на території парку Башта Дияволу дозволені наступні види приватного підприємництва: інструктаж зі скелелазіння; майстер-класи з фотографії; велосипедні тури; оглядові тури з трансфером на автотранспорті.

На рис. 3.8 подані всі пропозиції, які запропоновані для розвитку та активізації екологічного туризму в парку Башта Диявола.

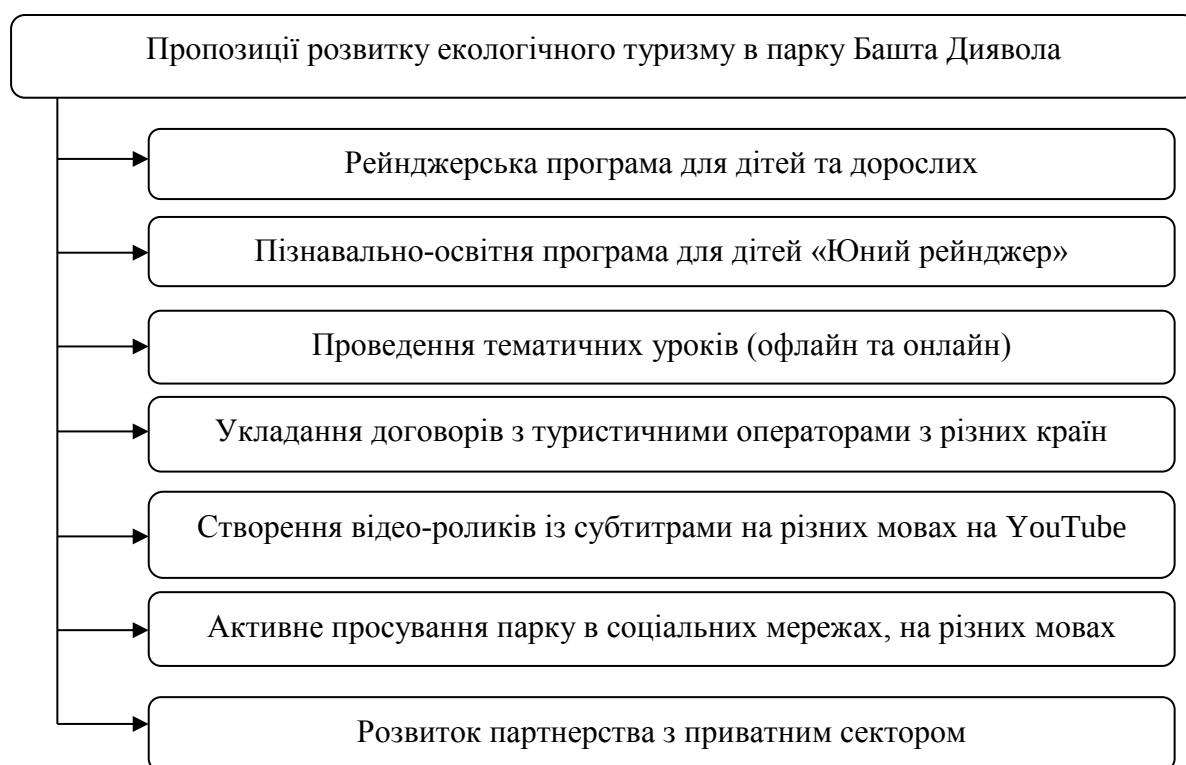


Рис. 3.8. Пропозиції розвитку та активізації екологічного туризму в парку Башта Диявола

Джерело: складено автором

У підсумку, можна сказати, що природні території, що охороняються, дозволяють розвивати якісний екологічний туризм. Вони дають можливість відвідувачам поринути в природу і культуру і дізнатися про важливість збереження біорізноманіття та місцевих традицій.

При грамотному використанні ці можливості:

- створюють економічну цінність на основі екосистемних послуг, що надаються природними територіями;
- привертають увагу місцевих, регіональних та національних органів влади як направлень, що заслуговують на просування та підтримки;
- диверсифікують традиційні моделі туризму, включаючи екологічний туризм;
- залучають нові цільові групи з вищою купівельною спроможністю;
- приносять прямий та непрямий дохід місцевим зацікавленим сторонам, стимулюючи місцевих мешканців зберігати навколишнє середовище, опанувати нові навички (такі як методи роботи гідом або інші форма обслуговування клієнтів), а також створювати нові перспективні напрями діяльності на природних територіях, що охороняються, і поруч з ними (наприклад, продаж продуктів харчування та ремісничих виробів, здавання житла в оренду, створення магазинів на відкритому повітрі та діяльність гідів за дикою природою);
- зміцнюють розвиток напрямків завдяки співпраці зацікавлених сторін у створенні чи об'єднанні місцевих кластерів, що збільшує економічні вигоди.

Отже, для США, основним ринком для просування екологічних туристичних продуктів з метою подальшого розвитку та активізації екологічного туризму в країні є Європейський ринок, саме на туристів з Європи повинні бути спрямовані заходи популяризації місць для екологічного туризму в США.

ВИСНОВКИ

В ході написання роботи було проведено дослідження стану та перспектив розвитку екологічного туризму в США і зроблено наступні висновки.

1. Останнім часом екологічний туризм набуває величезної популярності, оскільки це відповідальний досвід подорожей, який захищає навколишнє середовище та покращує якість місцевого життя. У загальному розумінні екологічний туризм – це подорожі до незайманих, як правило, захищених територій, які здійснюють на них низький шкідливий вплив. Екологічний туризм неможливо уявити без екоресурсів, якими є об'єкти та явища природного чи природно-антропогенного походження, які мають певну привабливість, можуть бути використані та використовуються в екологічному туризмі.

2. Екотур – це туристичний продукт, який являє собою попередньо розроблений комплекс туристичних послуг а складається щонайменше з двох таких послуг. Перед розробкою екотуру необхідно дослідити такі характеристики регіону, як: екологічно-рекреаційні ресурси; санітарно-екологічні обставини; імовірність стихійних природних явищ; наявність в регіоні та прилеглих територіях факторів потенційної антропогенної небезпеки; інфраструктуру медичної та рятувальних служб; засоби здійснення туру; додаткову інформацію.

3. Однією з перших організацій, що приділила свою діяльність увагу розвитку екологічного туризму, стала Організація Об'єднаних Націй. Свою роль розвитку екологічного туризму грає і ЮНЕСКО – організація, що має мандат ООН у сфері охорони культурної та природної спадщини світу. Всесвітній фонд дикої природи проводить важливі дослідження, що включають допомогу у визначенні можливості заняття екологічним туризмом у країнах, що розвиваються.

Світовий ринок екологічного туризму продемонстрував значне зростання протягом 2015-2020 рр. Так, у 2019 р. світовий ринок екологічного туризму заробив 92,2 \$ млрд. За прогнозами експертів зростання ринку екологічного туризму очікується на рівні 14,4% щороку до 2026 року.

4. Сполучені Штати Америки, скорочено США. Країна, яка розташована в Північній Америці, федеральна республіка із 50 штатів. Головна характеристика США їх різноманітність. Фізичне середовище країні коливається від Арктики до субтропічного клімату, від вологих тропічних лісів до посушливої пустелі, від високих гірських вершин до рівнинних прерії. До системи рекреаційних територій США належать майже 1500 охоронюваних територій, загальною площею більше 104 млн. га.

5. Оцінка напрямів екологічного туризму в США показала, що в країні екологічний туризм поділяється на декілька видів: пригодницький туризм; науковий туризм; подорожі по резерваціях; подорожі по природних заповідниках; тури історії природи.

Найбільш привабливими місцями для еко-туристів залишаються національні парки та резервації США. В штаті Каліфорнія, найбільш відвідуваними еко-туристами місцями є: спільнота Half Moon, Парк Йосеміті, Національний парк Секвойя. У штаті Колорадо еко-туристи відвідують Сад Богів. Штат Аляска є домом понад сотні національних та державних парків, проте найбільш популярними серед еко-туристів є Національний парк Деналі. У штаті Арізона еко-туристів приваблює Гранд-Каньйон, а у штаті Монтана – Національний парк Глейшер. На території трьох штатів: Вайомінг, Монтана та Айдахо розташований відомий Єллоустонський національний парк. Також, популярністю серед еко-туристів користується штат Гаваї.

Проте, не лише національні парки приваблюють еко-туристів, ще одним місцем для еко-туризму є відвідування резервацій корінних народів США. Існує близько 600 визнаних племен американських індіанців і корінних індіанців Аляски.

6. Аналіз сучасного стану екологічного туризму США показав, що країну щороку відвідує величезна кількість туристів. Витрати іноземних туристів в США знаходяться на рівні 200,0 \$ млрд. щороку. Витрати внутрішніх туристів в країні у 2019 р. становили 899,3 \$ млрд., і характеризуються зростанням.

В середньому біля 48% від всіх американських туристів віддають частину своєї відпустки екологічному туризму. Із багатьох форм екологічного туризму американці віддають перевагу відвідуванню національних парків та інших охоронюваних територій.

За підрахунками Геологічної служби США та Служби національних парків В США. Навіть у кризовому 2020 році за рахунок відвідувачів загалом вдалося зібрати 28,6 \$ млрд., і забезпечити 234,0 тис. робочих місць. У 2020 році витрати відвідувачів Національних природних парків безпосередньо підтримали приблизно 141 500 робочих місць, 4,3 \$ млрд. доходу від праці, 7,4 \$ млрд. доданої вартості та 11,8 \$ млрд. внеску в національну економіку країни. Результатом діяльності об'єктів екологічного туризму є залучення коштів для розвитку економіки прилеглих до них районів.

7. Дослідження системи управління екологічного туризму в США показало, що індустрія екологічного туризму в США є переважно приватною власністю та керується на місцях. Однак уряд США має кілька великих агенцій із управління земельними та водними ресурсами, які підтримують та сприяють екологічному туризму. Досвід США показує, що найуспішнішими заходами з екологічного туризму є ті, які розробляють інфраструктуру, програми та рівні відвідувачів, щоб підтримувати екосистеми, від яких залежить екологічного туризм, у контексті загальної структури управління ресурсами.

Екологічно-туристична діяльність у США підлягає регулюванню на різних рівнях уряду залежно від їх розташування та статусу.

8. Для розвитку та популяризації екологічного туризму в США запропоновано розробляти екологічні туристичні продукти для туристів Європейського ринку. Серед них визначено три основні категорії туристів на

які варто звернути найбільшу увагу, оскільки саме і категорії є найбільш потенційними еко-туристами для країни:

- «Срібні» туристи – це досвідчені мандрівники старшого віку, які насолоджуються спокійною природною обстановкою;

- «Молоді любителі природи» (орієнтовний вік - 18-44 років) є другим за величині цільовим сегментом для екологічного туризму, серед них виокремлюють дві підгрупи: «Високий дохід, мало часу»: молоді фахівці з високими доходами, але з обмеженим часом для мандрівок та «Менший щоденний бюджет, набагато більше часу»: у цій групі вік туристів в основному від 18 до 30 років;

- «Зелені сім'ї». Це сім'ї з дітьми - групу характеризує увага до співвідношення якості обслуговування, безпеки та ціни туристичного продукту.

9. Для подальшого розвитку екологічного туризму та залучення більшої кількості туристів запропоновано програму розвитку екологічного туризму для важливої природної пам'ятки американського штату Вайомінг та священного місця для місцевих індіанських племен - Скелі Башта Диявола. Основні пропозиції розвитку:

- рейнджерська програма для дітей та дорослих;
- пізнавально-освітня програма для дітей «Юний рейнджер»;
- проведення тематичних уроків (офлайн та онлайн);
- укладання договорів з туристичними операторами з різних країн;
- створення відео-роликів із субтитрами на різних мовах на YouTube;
- активне просування парку в соціальних мережах, на різних мовах⁴
- розвиток партнерства з приватним сектором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова І.В., Бойко В.І., Борсук Н.В. Екологічні тури: розробка та просування: навч.-посіб. Мінськ: БДГУ, 2011. 166 с.
2. Башта Диявола. URL: <https://bigpicture.ru/plennik-bashni-ili-kak-provesti-nedelyu-v-gostyax-u-dyavola/> (Accessed 31 May 2022)
3. Білоусов О.М., Лугінін О.Є., Морозова О.С. Менеджмент туристичної галузі: підручник. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 580 с.
4. Богдан Н. М., Сидельник В.Г. Туристичний імідж регіону як інструмент управління його інвестиційною привабливістю. Бізнес-Інформ. 2019. №3. С. 203-215.
5. Бостонська стежка свободи. URL: <https://dmitrychaos.livejournal.com/48560.html> (Accessed 10 April 2022)
6. Братенкова Т.М. Маркетинг в туристической индустрии: тексты лекции для студентов специальности 1-89 02 02 «Туризм и природоиспользование». Минск: БГТУ, 2014. 127 с.
7. Брич В.Я. Туроперейтинг: підручник. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2017. 440 с.
8. Бученко І.Н. Просування туристичного продукту на міжнародний ринок: вітчизняна та зарубіжна практика. Економіка і бізнес, 2021. №5 (75). С. 68-71.
9. Визначення, сутність та принципи екотуризму. URL: <http://padaroze.ru/opredelenie-sushchnost-i-printsipy-ekoturizma> (дата звернення 18.03.2022)
10. Вишневський В.І. Екологічний туризм: навчальний посібник. Київ: Інтерпрес ЛТД, 2015. 140 с.
11. Відомий пляж Вайкікі може піти під воду. URL: <https://countryscanner.ru/znamenityj-pljazh-vajkiki-na-gavajjah-mozhet-ujti-pod-vodu/> (Accessed 10 April 2022)

12. Герганова М.П. Реклама туристичного продукту й послуг в Інтернеті. Інформатика та інформаційні технології. Одеса: ОНЕУ, 2015. С. 8-11.
13. Глушко В. Просування туристичних послуг. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. №1. С. 86-96.
14. Горбилева З.М. Економіка підприємств туризму: навч.-метод. посібник. Мінськ: РИПО, 2014. 226 с.
15. Грибова Д.В. Створення туристичного продукту та інноваційні види туризму. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки, 2021. №43. С. 33-37.
16. Екотуризм: визначення, значення та приклади. URL: <https://dip.org.ua/ru/turizm-ru/ekoturizm-opredelenie-znachenie-i-primery/> (дата звернення 27.03.2022)
17. Звіт про ринок екотуризму за 2021-2026 рр. : тенденції, частка, обсяг, розмір, зростання та аналіз. Зразок звіту. URL: https://www.marketwatch.com/press-release/ecotourism-market-report-2021-26-trends-share-scope-size-growth-and-analysis-2022-05-03?mod=mw_quote_news (дата звернення 05.05.2022)
18. Іванова З.О. Стратегічне управління підприємствами туристичної галузі. Вісник КНУТД. 2015. №6(93). С. 65-68.
19. Кіптенко В.К. Менеджмент туризму: підручник. Київ: Знання, 2010. 502 с.
20. Кращій час для поїздки в Діснейленд. URL: <https://tour-poisk.com/articles/396-luchshee-vremya-dlya-poezdki-v-disneylend.html> (Accessed 10 April 2022)
21. Лас-Вегас-Стріп. URL: <https://planetofhotels.com/guide/ru/ssha/las-vegas/las-vegas-strip> (Accessed 10 April 2022)
22. Національний парк Глейшер в США. URL: <https://guruturizma.ru/park-glejsher-v-ssha/> kanon (Accessed 25 April 2022)
23. Національний парк Глейшер. США. URL: <http://florismania.com/blog-page.php?id=62> (Accessed 10 April 2022)

24. Національний парк Гранд-Каньйон. URL: <https://www.equatorial.by/content/nacionalnyy-park-grand-kanon> (Accessed 25 April 2022)
25. Національний парк Деналі на Алясці. URL: <https://lifeglobe.net/entry/3247> (Accessed 25 April 2022)
26. Національний парк Єллоустоун. URL: <http://paikea.ru/usa-yellowstone/> (Accessed 25 April 2022)
27. Національний парк Єллоустоун. URL: <https://prousa.info/yellowstone> (Accessed 10 April 2022)
28. Національний парк Йосеміті. URL: <https://planetofhotels.com/guide/ru/ssha/yosemite-vest/nacionalnyy-park-yosemite> (Accessed 10 April 2022)
29. Національний парк Секвойя. URL: <https://free-eyes.com/sekvojya-nacionalnyj-park/> (Accessed 23 April 2022)
30. Нікітін А.І., Федорова С.В. Екологічний туризм в США // СтройМного, 2017. №2 (7). URL: <http://stroymnogo.com/science/economy/ekologicheskij-turizm-v-ssha/> (Accessed 30 April 2022)
31. Нью-Йоркський центральний парк та його унікальна історія. URL: <http://www.runyweb.com/articles/city/city-landmarks/central-park.html> (Accessed 10 April 2022)
32. Парк Бальбоа в Сан-Дієго. URL: <https://usastep.com/ru/blog/dostoprimechatelnosti/park-balboa-v-san-diego-ssha> (Accessed 10 April 2022)
33. Просування туристичних продуктів та послуг. URL: <https://integrus.ru/blog/internet-marketing-decisions/prodvizhenie-turisticheskikh-uslug.html> (дата звернення 28.04.2022)
34. Сад Богів в Колорадо-Спрінгс. URL: <https://lifeglobe.net/entry/9300> (Accessed 23 April 2022)

35. Сливенко В.А., Єрмакова А.О. Класичні та сучасні бізнес стратегії туристичних підприємств. Ефективна економіка. 2018. №11. С. 28-32.
36. США. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сполучені_Штати_Амери́ки (Accessed 14 April 2022)
37. Таймс-Сквер. URL: <https://wikiway.com/usa/new-york/tayms-skver/photo/> (Accessed 10 April 2022)
38. A Sustainable Traveler`s Guide to Native American Tribes. URL: <https://ecotourism-world.com/a-sustainable-travelers-guide-to-native-american-tribes/> (Accessed 25 April 2022)
39. Best Destinations for Ecotourism in the US. URL: <https://ecobnb.com/blog/2019/12/ecotourism-in-the-us-destinations/> / (Accessed 23 April 2022)
40. CRITEO. Дослідження – тренди екотуризму у 2020 році. URL: <https://www.criteo.com/ru/blog/> (дата звернення 12.04.2022)
41. Devils Tower. URL: <https://www.nps.gov/deto/index.htm> (Accessed 2 June 2022)
42. Discover the 10 best eco-tourism destinations of the world. URL: <https://mrhudsonexplores.com/mr-hudson-on/discover-the-best-ecotourism-destinations-of-the-world/> (Accessed 24 April 2022)
43. Ecotourism in the USA. URL: <https://www.wakefultravel.com/blogs/journal/ecotourism-in-the-usa-where-you-should-go-next> (Accessed 23 April 2022)
44. Fennel D. A. Ecotorism programme planning. Oxon: CABI Publ., 2002. 130 p.
45. Knoema. США. Туризм. URL: <https://knoema.ru/atlas> (Accessed 10 May 2022)
46. Most Visited Places In The United States. URL: <https://www.worldatlas.com/articles/the-most-visited-places-in-the-us.html> (Accessed 10 April 2022)

47. National Park Visitors Spending Contributed \$ 28.6 Billion to U.S. Economy in 2020, Report NPS and USGS. URL: https://www.usgs.gov/centers/fort-collins-science-center/news/national-park-visitor-spending-contributed-286-billion-us?qt-news_science_products=3#qt-news_science_products (Accessed 30 April 2022)

48. Stats: 8 of Travelers Want to Travel Sustainably. URL: <https://www.travelagentcentral.com/running-your-business/stats-87-travelers-want-to-travel-sustainably> (Accessed 18 April 2022)

49. The 25 Most Visited Tourist Spots in America. URL: <https://www.newsweek.com/most-visited-tourist-spots-america-disney-new-york-california-1616737> (Accessed 10 April 2022)

50. Things to do on a getaway to Half moon Bay. URL: <https://www.tripsavvy.com/getaway-to-half-moon-bay-1477741> (Accessed 23 April 2022)

51. Top 5 Ecotourism Destinations in the USA. URL: <https://ecobnb.com/blog/2021/12/ecotourism-destinations-usa/> (Accessed 23 April 2022)

52. Top 16 Rated Tourist Attractions in the USA. URL: <https://www.planetware.com/tourist-attractions/usa-us.htm> (Accessed 10 April 2022)

53. Tourists-Friendly 11 Native Indian Reservations that are open to value travelers. URL: <http://www.grasshoppergreg.com/tourist-friendly-native-indian-reservations/> (Accessed 25 April 2022)

54. Tourism Notes. Eco Tourism. URL: <https://tourismnotes.com/eco-tourism/> (Accessed 02 April 2022)

55. United States. URL: https://www.nationsonline.org/oneworld/united_states.htm#Countryprofile (Accessed 27 April 2022)

56. U.S. Department of state. URL: <https://2018-2019.state.gov/g/oes/rls/or/19412.htm> (Accessed 27 May 2022)

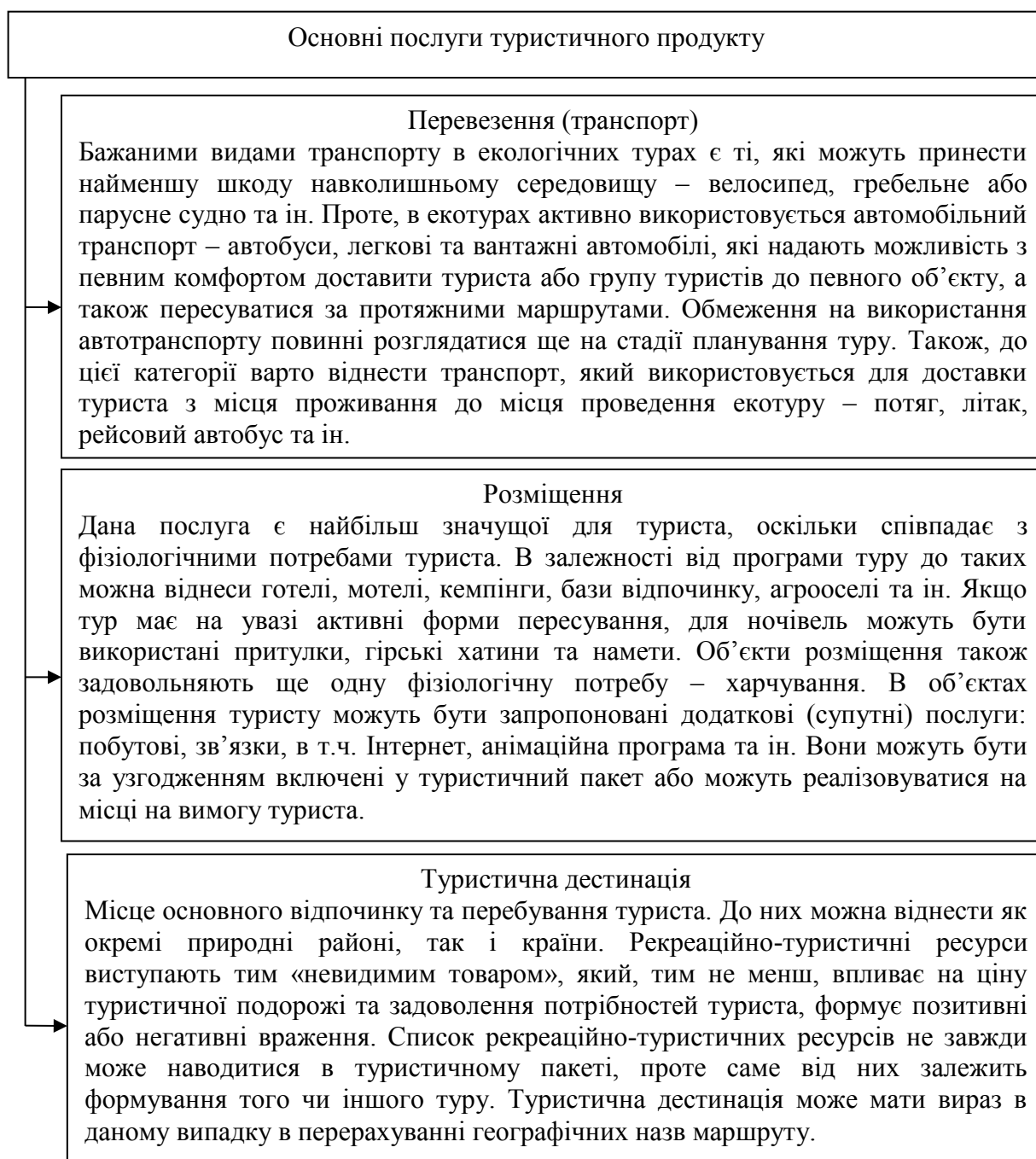
57. What is ecotourism? URL:<https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>
(Accessed 24 April 2022)

58. What is Ecotourism? Definition, Examples, and Pros and Cons. URL:
<https://www.treehugger.com/what-is-ecotourism-definition-examples-5181259>
(Accessed 24 April 2022)

59. What is Ecotourism? Definition, Meaning and Examples. URL:
<https://youmatter.world/en/definition/ecotourism/> (Accessed 27 April 2022)

60. WTTC: U.S. Travel Industry Could Top Pre-Pandemic Levels in 2022.
URL: <https://www.travelagentcentral.com/your-business/wttc-us-travel-tourism-rebounds-2021> (Accessed 27 April 2022)

Додатки



Основні послуги туристичного продукту

Джерело: складено автором на основі [1, с.95-96]